

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΕΚ ΒΑΘΥΠΕΔΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ
'Αριθ. Εισαγ. 1123/1970...

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΩΡΙΟΥ ΒΑΘΥΠΕΔΟΥ
ΚΑΙ
ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

Υ Π Ο
ΧΑΡΙΛΑΟΥ Β. ΦΛΕΣΟΥΑΝ
Μεταπαιδευομένου Διδασκάλου (Β. Έτος)
'Εν τῇ Διδασκαλείῳ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως

" Ἡ Καρδιά μου θά πάλλῃ
πάντοτε ὑπέρ τῆς Ἠκείρου".
(ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ)

Ἰωάνναι 1970

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

*Επώνυμον : Εασσύλης
*Όνομα : Χαρίλαος
*Όνομα πατρός : Εασσύλης
Σχολεῖον : 1/θέρσιον Δημ.Σχολεῖον
Εαθυπέδου *Ιωαννίνων
*Εκπ/κή Περιφέρεια: Ζαγορίου- Μετσόβου
*Ιωαννίνων

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν μας, ἡ ὁποία ἐν γενικοῖς γραμμαῖς ἀκολουθεῖ τὰς ὁδηγεῖας τοῦ Σεβαστοῦ μας Καθηγητοῦ ἐν τῇ Διδασκαλίᾳ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως Κ.Γ.Σπυριδάκη, θ' ἀσχοληθῶμεν μὲ δύο κυρίως θέματα, ἦτοι τὴν Ἱστορίαν καὶ τὰς συνηθείας τοῦ γένου τοῦ χωρίου Εσθυπέδου Ἰωαννίνων.

Τὰς πληροφορίες πρὸς καταρτισμὸν τῆς ἐν λόγῳ ἐργασίας ἐλάβομεν παρὰ τῶν κάτωθι γνησίων ἐκ καταγωγῆς καὶ μονίμων κατοίκων τοῦ χωρίου Εσθυπέδου, ἀπάντων μεγάλης ἡλικίας καὶ μὲ βαθυτάτην πεῖραν καὶ γνῶσιν τῶν ἡθῶν καὶ ἐθῶν καὶ τῆς ἐξελέξεως αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γενετικῆς των:

1.- Ντούλα Σ. Σκαμαντζούρα	ἔτῶν	90
2.- Ἑλένης Κ. Καραλή	ἔτῶν	77
3.- Σπυρίδωνος Π. Νόνα	ἔτῶν	66 ἱερέως
4.- Βασιλικῆς Κ. Μπόφα	ἔτῶν	55

Τὰς σπουδαιότερας καὶ κυριωτέρας πληροφορίες, ἰδίως περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ χωρίου, μᾶς τὰς παρέσχεν ὁ ἐφημέριος αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος λειτουργεῖ εἰς τοῦτο ἐπὶ 40ετίαν καὶ πλέον. Τούτους πάντας αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην, ὅπως τοὺς εὐχαριστήσωμεν θερμότατα διὰ τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν δι' ἃν προσεφέρθησαν, ἵνα μᾶς παράσχουν τὰς πολυτιμωτάτας πληροφορίες των, καταστάντες οὕτω τὸ ἀρτοφόριον τῶν ἱερῶν ἱστορικῶν καὶ πνευματικῶν παρακαταθηκῶν τοῦ χωρίου των.

Δὲν παραλείπομεν δέ, νὰ τονίσωμεν, ὅτι καὶ ὁ ὑποφαινόμενος ἔχει ἴδια βιώματα, κυρίως ἀπὸ τῆς συνηθείας

του γράμου, ως τυγχάνων γαμβρός του ως άνω χωρίου, νυμφευθείς τήν θυγατέρα του ιερέως Σπυρίδωνος Νάκα καί ζήσας κατά έν μέγα μέρος τάς παραδόσεις καί τάς λαμπράς αὐτάς συνηθείας καί τά ξεφαντώματα, τά άνεπηρέαστα, άπό τήν μόδα καί τόν μοντερνισμόν. Τά βιώματά του ταῦτα ένισχύθησαν έτι περαιτέρω καί άπό τήν επί έν έτος παραμονήν του είς τό Εαθύπεδον, ύπηρετῶν ως διδάσκαλος, καί έπλουτίσθησαν.

Νομίζομεν ότι μέ τήν έργασίαν μας ταύτην έπετύχαμεν είς τήν προσπάθειάν μας νά εύρωμεν καί διασώσωμεν, ό,τι πολύτιμον καί πλαιόν ύπήρχε είς τό χωρίον τουτο, γύρω άπό τήν 'Ιστορίαν καί τό μυστήριον του γράμου.

Βεβαίως αὐτή δέν άποτελεῖ πλήρες κόνημα λαογραφικῆς συλλογῆς, περιλαμβανοῦσης στοιχεῖα ^α έξ όλων τῶν τομέων τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων, καί τουτο, λόγω μή ύπάρχοντος του άπαιτουμένου χρόνου πρὸς επέκτασιν καί πληρεστέραν έρευναν καί έμβάθυνσιν είς άπαντας τούς τομεῖς τῆς δραστηριότητος.-

Έπιφυλασσομεθα όμως, ^α θπως, έν καιρῶ, τῷ δέοντι, δλοκληρώσωμεν τήν έργασίαν μας ταύτην διά τῆς προσθέσεως όλων τῶν ύπαρχόντων στοιχείων άπάντων τῶν τομέων δραστηριότητος καί ζωῆς, ως έπίσης καί διά τῶν οικείων εἰκόνων καί φωτογραφιῶν του χωρίου καί στιγμιότυπων τῶν ἡθῶν καί έθίμων καί τῶν άβιβάστων εκδηλώσεων τῶν χωρικῶν, αἱ όποῖαι όμιλοῦν καλύτερον άκόμη καί τῶν καλογεγραμμένων ιστοριῶν.-

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΒΑΣ. ΦΑΛΟΥΑΝΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΑΘΥΠΕΔΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ

" Σκόφτω στήν ἔρμη μου καρδιά
κι ἀπό τῶν χρόνων τό λιθο -
σάρια ξεθόφτω τές παλιές μου
ἐνθύμησες

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Ὁ ποιητής τοῦ βουνοῦ καί τῆς σπάνης Κ. Κρυστάλλης ὁμιλῶν περὶ τῶν βλάχων τῆς Πίνδου εἰς μίαν περιόδον του ἀνά τήν Πίνδον κατατάσσει τό Ιαθύπεδον, παλαιότερον Προσβάλα, μεταξύ τῶν Ελαχοχωρίων τοῦ Μαλακασίου, ἤτοι Μέτσοβον, Κολαρυτές, Σιρῶικον καί ἐπομένως καί ἡ Προσβάλα ὡς ἀποικία τοῦ Σιρῶικου:

" Ἡ δέ Προσβάλα εἶναι μικρά ἀποικία τοῦ Σιρῶικου, κειμένη ἐντός τῆς χαράδρας τῆς, δεξιῶθεν τοῦ Κράψι καί ὀλίγον ἄνωθεν, μή βλέπουσα ἄλλο τι ἐκτός τῶν περὶ αὐτήν ὄρειων βράχων καί τοῦ ὑπεράνω τεμαχίου τοῦ οὐρανοῦ, ἀκούουσα δέ μόνον τήν βοήν τοῦ ὀρητικοῦ ποταμοῦ τῆς τοῦ κατερχομένου εἰς τόν "Αραχθόν καί τήν κλαγγήν τῶν μεγάλων δετῶν τῶν κορυφῶν τῆς Πίνδου. Θί κάτοικοι αὐτῆς ὁμιλοῦσι τήν Βλαχικήν καί Ἑλληνικήν καί ἀσχολοῦνται μέ τήν γεωργίαν καί τήν κτηνοτροφίαν."

Ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων ὑπῆρχεν τὸ Παλαιοχώριον, εὐρισκόμενον νοτίως τοῦ Βοθυπέδου (Προσβάλας) εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου χιλιομέτρων καὶ ὀλίγον κάτωθεν, ἀποικία τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν τὸ Σιρῶκον προερχόμενον ἐκ τῶν κτηνοτροφῶν τοῦ Παλαιοχωρίου, κατὰ τὴν ἐγκυροτέραν ἄποψιν, ἣτις ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῶν πολλῶν τοπωνυμιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἴδιαι μέ ὄνόματα Σιρακιωτῶν.

Ἐκ τοῦ Νέου χωρίου, τοῦ Σιρῶκου, καὶ περὶ τὸ 1800-1850 ἔφυγαν δύο οἰκογένειαι μετὰ τῶν τέκνων των, ἡ οἰκογένεια τοῦ "Γεωργίου", ἐξ οὗ προῆλθεν καὶ τὸ ἐπάνυμον "Γιόργκος", τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται σήμερον εἰς πολλούς, καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ "Ἀγριδογιάννη" (ἅγιος Γιάννης, φοβερός, τρομερός) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν σημερινὴν τοποθεσίαν τοῦ Βοθυπέδου, ὅπου τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον δύο σπήλαια, τὰ ὁποῖα σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐντὸς τοῦ χωρίου. Ἐκεῖ μέσα ἐγκατεστάθησαν ἐν ἀρχῇ αἱ δύο οἰκογένειαι ἀνά μίαν εἰς ἕκαστον σπήλαιον. Τὰ σπήλαια ταῦτα τὸ περιέβαλον μέ δενδροστοιχίας, κυρίως ἐξ ἐλάτου, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῶν διαφόρων θυελλῶν, βροχοπτώσεων καὶ χιονοπτώσεων.

Λέγεται, ὅτι διέμενον ἐντὸς τῶν σπηλαίων τούτων περίπου 30 χρόνια, ζῶντες ἐκ τῆς κτηνοτροφίας.

Κατὰ μίαν παράδοσιν αἱ οἰκογένειαι αὗται ἦσαν διωγμένοι παραχοποιοὶ Σιρακιῶτες, αἱ ὁποῖαι οἰκογένειαι ἴσως ἦσαν περισσότεραι τῶν δύο καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐδῶ καὶ ἐσχημάτισαν τρίτη κοινότητα, μετὰ τὸ Παλαιοχώριον καὶ τὸ Σιρῶκον, τὴν Προσβάλα.- Ἡ παράδοσις ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται ἀληθής.

Περισσότερον ἀληθῆς φαίνεται ἡ παράδοσις, ὅτι αἱ ἐγκατασταθεῖσαι τὸ πρῶτον ἐδῶ οἰκογένεια σκοπὸν εἶχον τὴν διαφύλαξιν καὶ διατήρησιν τῶν ἀπομακρυσμένων συνόρων τῆς Κοινότητος Παλαιοχωρίου Σιρῆκου, αἱ ὁποῖαι ἐν ἀρχῇ ἀπετέλουν μίαν κοινότητα, ἀποχωριθεῖσαι πολὺ ἀργότερον.

Αἱ οἰκογένεια αὗται ἐπληθύνθησαν λαβοῦσαι νύμφας καὶ γαμβροὺς ἐκ τῆς γενετεβρας τῶν Σιρῆκου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὁμίρων, χωρίων, ὡς τοὺς Χαλαρῦτες, τὸ Σιλοῦπο (σημερον Ἀμπελοχώρι) κ.λ.π.

Πληθυνόμεναι οὕτω αἱ οἰκογένεια δὲν ἐχώρουν ἐντὸς τῶν σπηλαίων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ κτίσουν οἰκίας μέ ξηροὺς λίθους λευκοὺς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχον εἴθροναι εἰς τὴν περιοχὴν, καὶ μέ ξύλα ἐξ ἐλάτων διὰ τῶν ὁποίων ἦτο κεκαλυμμένη ἡ περιοχή εἰς μεγάλην ἔκτασιν.

Μάλιστα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἡ ξυλεῖα τοῦ ἐλάτου τῆς περιοχῆς μετεφέρετο εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἀνάγεσιν τοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων. Ὑπάρχουν δὲ εἰς τὰς γύρω ὑπερῶς τῶν βουνῶν μονοπάτια ἐνθα τότε διέβαινον ἄρῃ φορτωμένα μέ ξυλεῖαν, ἐνῶ σημερον μόνον κατσίκια περνοῦν καὶ μετὰ δυσκολίας κανεὶς ἄνθρωπος.

Αἱ κατοικίαι ἦσαν χαμηλαὶ (ισόγειοι), σχήματος ὀρθογώνου, μέ τὴν ἐστίασιν εἰς τὴν πρῶταν πλευρὰν τῆς οἰκίας ἄνευ καπνοδόχου ἐν ἀρχῇ. - Ἡ στέγη ἦτο ἐκ λιθίνων λευκῶν πλακῶν καὶ ἐπεκαλύπτετο ἐπὶ πλέον μέ κλώνους ἐξ ἐλάτου, ἵνα ἐμποδισθῇ ἡ τῆ βοήθεια τοῦ ἀέρος εἰσοδος χιόνων ἐνδιαμέσως τῶν λιθίνων πλακῶν κατὰ τὸν βαρύτετον χειμῶνα, διότι αἱ κατοικίαι δὲν διέθετον ὀροφήν (παβάνι) καὶ ἦσαν καὶ ἄνευ πατώματος.

Ἐφοῦ αἱ οἰκογένεια ἔφθασαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 25

ἐδημιουργήθη νέος συνοικισμός, ὑπαγόμενος κοινωτικῶς καὶ διοικητικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς κ.λ.π. εἰς τὴν γενέτειράν του, τὸ Σιρῶκον.-

Κυρίως ἔξω ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν μικρὴν γεωργίαν, διότι τὸ ἔδαφος ἦτο λίαν ὀρεινὸν καὶ ἔγονον, προσφερόμενον μόνον διὰ τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Καλοκαιριοῦ.-

Ὡς ἐξορτώμενοι ἐκ τῆς γενετείρας των, ἐπλήρωνον φέρους εἰς αὐτὴν διὰ τὰ ζῶα των. Ἡ ἀπόστασις πρὸς τοὺς διεχώριζεν ἀπὸ τὴν γενέτειραν ἦτο μεγάλη (ἄνω τῶν τριῶν ἰσῶν) καὶ λόγῳ τοῦ ἀποκρήμνου τοῦ ἔδαφους καὶ τῶν πολλῶν χιονοστιβῶδων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ἦτο ἀδύνατος ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς μῆνας ἡ ἐπικοινωνία των μετ' αὐτῆς καὶ οὕτω κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἔμενον ἄνευ ἐκκλησιασμοῦ καὶ ἔστερημένοι τῶν ἐκδηλώσεων τῶν κοινωτικῶν κ.λ.π.

Σχολεῖον ἐπὶ πολλὰ χρόνια δέν ἐλειτούργει καὶ λόγῳ τῆς ἀπομονώσεώς των καὶ λόγῳ τῆς Τουρκοκρατίας. Οὕτι ἦσαν ἀγράμματοι. Οὕτε καὶ ἐκκλησίαν ἀκόμη δέν εἶχον πρὸς ἐκτελέσειν τῶν θρησκευτικῶν των καθηκόντων. Ὅποτε ἐδημιουργήθη ἡ ἀνάγκη, ὅπως ζητήσουν τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς γενετείρας των πρὸς ἴδρυσιν ἐκκλησίας καὶ Σχολείου. Αὕτη ὅμως ἠρνήθη νὰ τοὺς παράσχῃ οἰκονομικὴν ἢ ἄλλην βοήθειαν, διότι ἤθελεν νὰ τοὺς ἔχη ἐξηρημένους, φοβουμένην τὸ ἀποχωρισμὸν ἐξ αὐτῆς.

Συνεχίζων ὁ Κ. Κρυστάλλης τὴν περιγραφὴν τῆς Προσβάλας (Εαθύπεδον) ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν χορηγήσειν μικροῦ χρηματικοῦ ποσοῦ, πρὸς ἐκμίσθωσιν διδασκαλοῦ, ἐκ μέρους τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου "Παρνασσός". Λέγει:

"... Ἐσχάτως ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος "Παρνασσός" ἠδούκησεν νὰ χορηγήσῃ μικρὸν τι χρηματικὸν ποσὸν εἰς ἐκμί-

σθωσιν Ἑλληνοδιδασκάλου διὰ τὸ χωρίον τοῦτο, ἡσθῶς καὶ διὰ τὸ γεῖτον αὐτοῦ Παλιοχώρι-Σιρῆκου".- Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι πρὸς ἴδρυσιν σχολείου δέν ἠρκέσθη τὸ νέον τοῦτο χωρίον μόνον εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἐκ τῆς γενετείρας, ἀλλ' ἐκτύπησεν καὶ ἄλλος θῦρας.

Ἡ ἀρνητικὴ στάσις τῆς γενετείρας δέν περιωρίσθη ἕως ἐδῶ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀναγκαστὴν τὸ νεοῖδρυθὲν χωρίον νὰ παρομείνῃ ἐξηρτημένον, τοὺς ἠμπόδιζεν ν' ἀνεβάρουν τὰ κοίμνια τῶν εἰς τὸ βουνό, τοῦ ὁποῦ εἶχον τόσῃν ἀνάγκην οἱ νέοι κάτοικοι, λόγῳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας τῶν διὰ τὴν ἐπιβίωσίν των. Οὕτω ἐδημιουργήθησαν ἔριδες μεταξὺ τῶν ποιμένων τοῦ Σιρῆκου καὶ τοῦ νέου συνοικισμοῦ. Οἱ ποιμένες τοῦ Σιρῆκου, ὡς περισσότεροι καὶ ἰσχυρότεροι, ἀπέθουν καὶ ἐπέεζον καταδυναστικῶς τοὺς τοιοῦτους τοῦ νέου συνοικισμοῦ, κακοποιοῦντες μάλιστα τοὺς καὶ φωνάζοντάς τους εἰς τὴν βλάχικην μητρικὴν γλῶσσαν πού ἀμίλουν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δεῖ: "Πρὸς Βάλι", δηλ. κάτω ἀπὸ τὸ ρέμα νὰ κρατήσετε τὰ κοίμνια σας σεῖς.

Ἐξ οὗ καὶ ὁ νέος συνοικισμὸς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα "Προσβάλα", τὸ ὁποῖον διετήρησεν ἐκὲν πολλὰ χρόνια.-

Κατόπιν τῶν ἐρίδων τούτων οἱ κάτοικοι τῆς Προσβάλας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαίων των ἠναγκάσθησαν νὰ ἔλθουν διὰ μεσαζόντων προσώπων, φίλων των, εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν τότε διοικητὴν τῶν Ἰωαννίνων, Τοῦρκον Πασᾶν, καὶ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειάν του, ὥστε ν' ἀποκτήσουν καὶ αὐτοὶ δικαίωμα εἰς τὰ βοσκοτόπια τοῦ βουνοῦ διὰ τὰ κοίμνια των.

Ὁ Τοῦρκος Πασᾶς, διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰς ἔριδας μεταξὺ

του Σιρακίου και της Προσβάλας, εκμεταλλευθείς την κατάστασιν οικονομικῶς, ἀλλὰ καὶ προπαγανδιστικῶς καὶ διαχωριστικῶς, ἐνισχύων τὰς ἔριδας καὶ τὴν διχόνοιαν, ὑπονομεύων τὴν ἐνότητα τῶν δύο χωρίων. Ὅθεν, ἀπῆτησεν ἀπὸ τὸν νέον συνοικισμόν τῆς Προσβάλας νὰ τοῦ προσφέρουν οἱ κάτοικοι ἐν ἀντάλλαγμα τῆς προσφερομένης βοήθειάς του, διάφορα κτηνοτροφικὰ εἶδη, ἤτοι τυριά, βούτυρο, μαλλιά, βελόντζες ἄλευρον ἐκ σιταριοῦ κ.λ.π. εἰς ἀρκετὰς ποσότητας (διάδας) ἑτησίως, διεκδικῶν οὕτω ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ βουνοῦ καὶ τῶν βοσκοτόπων.

Οἱ Προσβαλιῖτες συνεφώνησαν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Πασᾶ καὶ οὗτος ἦλθεν ἀτοπρο σὺν τῶν ἐπὶ τούτου πρὸς λύσιν ὤθησεν, τῆς διαφοράς, ἀλλὰ ἐν τῇ οὐσίᾳ ἀποκομίζων οικονομικὰ καὶ προπαγανδιστικὰ ἀνθενωτικὰ ὄφελη, καὶ ἐπέβαλεν ἀναγκαστικὰ ὄρια μεταξύ τῶν δύο χωρίων Σιρακίου καὶ Προσβάλας, ἀλλὰ καὶ τῆς Παλαιᾶς Μητροπόλεως αὐτῶν, τοῦ Παλιόχωρου. Τὰ ὄρια ταῦτα παρέμειναν καὶ ὑφίστανται καὶ σήμερον, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλαγῆς ἐκ τῶν ὑστέρων, εἶχον δὲ ὀρισθῆναι μὲν ἐυλοκάμβουνα τοποθετούμενα εἰς τὰ κυριώτερα σημεῖα ἐντὸς τῆς γῆς. Αἱ ὀνομασίαι τῶν κυριωτέρων τούτων σημείων εἶναι : "Κόρκου γκρόσου" (Πύργος χονδρός), "Πρίζα", "Τζιβομόνου", "Γκούβα βρονιλι" (σπήλαιον τῶν δρυῶν), "Πλάτσα ἀλ'Κόκκαλ" (πλάκα τοῦ Κόκκαλη) καὶ "Ξιούρα". Αὐτὰ ἦσαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν κυρίως μεταξύ Σιρακίου καὶ Προσβάλας. Ἀπὸ τὰς ἄλλας πλευρὰς ὑπῆρχαν φυσικὰ ὄρια καὶ δὲν ἐχρειάζοντο τεχνητὰ τοιαῦτα. -

Πρὸς τήρησιν τῶν συμφωνιῶν καὶ τῶν ὀρίων τούτων ὁ Τοῦρκος διοικητῆς ἐχορήγησε καὶ ὄπλα εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Προσβάλας, ἵνα ἀποθοῦν πέραν τῶν συνόρων τοὺς Σιρακιώτες, δώσας ἀκρόμη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ σκο-

τώνουν τους παραβάτας των όρων, τα όποια έτοποθέτησεν.

Πάντα ταυτα άπετέλεσαν αίτιαν του διαχωρισμού του νέου συνοικισμού της Προσβάλας άπό την γενέτειραν.

Είς τό έξής δέν έπλήρωνον φέρον είς τό Σιρδίκον, άλλω δημιουργήσαντες ίδιον κοινότητα οί Προσβαίτες έχρησιμοποιοουν τά έκ της φορολογίας ποσά δια την ίδρυσιν 'Εκκλησίας, τό πρώτον, καί άλλων άναγκαίων κατόπιν. 'Ο Νεο-Ίδρυθείς ναός άνομάσθη, όπως καί είς τό Σιρδίκον, "Ίερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου".

'Ο πρώτος Ιερεύς που έλειτούργησεν άνομάζετο Παπα-Κοσμής "Παπακοσιτικός".

'Εντός του Ιεροϋ αυτού ναού ήρχισεν να λειτουργή καί "Κρυφό σχολειό", ένθα τά τέκνα των Προβαλιτών έμάθαν τον την δικτάτηον. Το Κρυφό σχολειόν κατό την διάρκειαν του Καλοκαιριού έλειτούργει κάτωθεν ένός Πρίνου(Πουρνάρι) ο όποϊος σώζεται άκόμη καί σήμερα καί άνομάζεται "Τό Πουρνάρι του Κρυφού σχολειού". 'Η κατάσταση του βεβαίως είναι λίαν επικίνδυνος, διότι ήδη είναι ξηραμένον καί κινδυνεύει να πέση επί της εκκλησίας, όποτε μελετάται ή κοπή του καί μαζί με τον θάνατόν του θα χαθή άκόμη ένα Ιερόν κειμήλιον άπό την Ιστορίαν του χωρίου.

Κατό τό χρονικόν διάστημα 1850-1870 περίπου χρονολογεΐται ο τυπικός καί όριστικός της Προσβάλας διαχωρισμός έκ της Κοινότητος Σιρδικου καί ή ίδρυσις ιδίας κοινότητος υπό την προστασίαν του Τουρκου διοικητού των 'Ιωαννίνων. Μέχρι τό 1895 περίπου ή νέα κοινότης έπλήρωνεν είς τον Τουρκον διοικητήν των 'Ιωαννίνων τά συμφωνηθέντα κτηνοτροφικά είδη.-

Ἄλλο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1895 ἕως τὸ 1904 περίπου (πάντοτε περίπου) οἱ Προσβαλιῖτες ἐθεώρησαν καὶ δικαίως-ὅτι ἡ παραχωρηθεῖσα εἰς αὐτοὺς, τῇ βοήθειά τοῦ Πασᾶ, ὀρεινὴ ἔκτασις ἀπετέλει κληρονομιά ἀπὸ τὴν γενετικόν των, τὸ Σιρᾶκον, καὶ ἔπαυσαν νὰ πληρύνουν εἰς τὸν Τοῦρκον διοικητὴν τῶν Ἰωαννίνων τὰ συμφωνηθέντα εἶδη.

Ὁ τότε πασᾶς δὲν ἀντέδρασεν εἰς τὴν ἔρνησιν τῶν Προσβαλιτῶν, ἴσως διότι δὲν ἦτο ὁ ἴδιος πασᾶς καὶ δὲν εἶχε ἐνδιαφέρον καὶ δύναμιν. Ἄλλο κατὰ τὸ 1903-1904 πρόσβαλε τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῆς ὀρεινῆς ἐκτάσεως, ὅτι δῆθεν εἶναι ἰδικόν του τὸ κτήμα, καὶ οὕτω ἐκοινοποίησεν ἔγγραφον ἀγωγὴν εἰς τοὺς Μορσβαλίτας, οἱ ὅποιοι τότε ἠναγκάσθησαν ν' ἀγοράσουν τὴν ἐν λόγῳ ἔκτασιν ἑξαπεντακκοσίων Τουρκικῶν λιτρῶν, ἐκτὸς τῆς προθέσεως τῶν (4) τεσσάρων ἐτῶν, τὰ ὅποια ἐπλήρωσαν εἰς τὸν πασᾶν, ἔχοντες ἕως ἐγγυητὰς τὸν Γουλιαν Στέφον ἐκ Παλαιοχωρίου καὶ τὸν Μακρυδήμαν ἐκ τοῦ Σιρᾶκου, οἱ ὅποιοι ἦσαν πλούσιοι καὶ ἀπελάμβανον ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τοῦ Τοῦρκου Διοικητοῦ.

Ἔως δικηγόρον δέξαι εἶχον κάποιον Στούμπην, κῆταικον Ἰωαννίνων, ὁ ὅποιος συνέταξεν τὸ συμβόλαιον τῆς ἀγορᾶς. Χαρακτηριστικὸν κατὰ τὴν σύνταξιν του ὑπῆρξεν ἡ ἐρώτησις τοῦ συμβολαιογράφου Στούμπη. "Πασᾶ μου, ἀπὸ ποῦ ἔχει κτήμα τὴν περιοχὴν τῆς Προσβάλας;" Φυσικῶς ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξεν ἡ σιωπῆ.- Ἐὖ συμβόλαιον ἐγένετο δεκτὸν ἀναγκαστικῶς.-

Ἐδῶ θὰ πρέπει ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὑπῆρχε μὲν παράδοσις, καθ' ἣν ὅλα τὰ βλαχοχώρια ἦσαν κτήματα ἀποδοθέντα διὰ διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸν Τοῦρκον Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων. Τοιοῦτον τι ἀναφέρει καὶ ὁ Κ. Κρυστάλλης εἰς τὴν μελέτην του "Οἱ Βλαχοὶ τῆς Μένδου".-

Κατά την εποχήν ταύτην (1903-1904) λέγεται, ότι ιδρύθη τό πρώτον σχολεῖον (διδακτήριον) δαπάναις τῶν ιδίων τῶν κατοίκων. Ὡς ιδρυτής φέρεται ὁ Κ. Καράλης τοῦ Ἀθανασίου ἡ Νάσης, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε Μουχτάρης τῆς Προσβάλας.

Ἡ Προβάλα ἔλαβεν τό σημερινόν ὄνομα, Εαθυπέδον, τό ἔτος 1930 ὑπό Τοπογραφικῆς ἐπιτροπῆς καί δικαιολογεῖται πλήρως ὡς ἐκ τῆς ἰδίας τῆς τοποθεσίας, εὐρισκόμενον εἰς βάθος ἀνά μέσον τῶν ὀρέων, ἐντός στενωπότητος χαράδρας.-

Τήν 26ην Ὀκτωβρίου 1943 τό Εαθυπέδον ἐτυρπολήθη καί κατεστράφη πλήρως ὑπό τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐντός ὀλίγων λεπτῶν ἐπόησαν τό χωρίον πυροτέχνημα, οἷόντι ἦτο πολύ συγκεντρωμένον. Οἱ δέ κάτοικοι ἔζησαν τό δράμα αὐτό τῆς καταστροφῆς παραμονεύοντες καί προφυλασσόμενοι ἐκ τῶν σπηλαίων τῶν γύρω ὀρέων καί βράχων.-

Τό 1945-46 ἀνυκοδομήθη ὑπό τῶν ἰδίων κατοίκων, ἰδίαις δαπάναις. Τά νέα οἰκήματα ἐκτίσθησαν μέ καλυτέραν τεχνικὴν καί πῶς σύγχρονον ρυθμόν, μέ δύο ὀρόφους (ἀνώγι καί κατώγι).-

Ἀδύτην τήν στιγμὴν πλημμυρίζουν τόν νοῦν καί τήν ψυχὴν τοῦ γράφοντος αἰσθήματα ἀγαλλιάσεως καί ἱκανοποιήσεως ἐκ τῆς μεγάλης ἐργατηκότητος ^{καί τοῦ} μύχθου τῶν Εαθυπεδιωτῶν, καθὼς ἀναπλάττονται εἰκόνας ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του, ὅταν ἔβλεπεν αὐτούς νά διέρχονται ἐκ τοῦ Πλασιοχωρίου φέροντες ἐπὶ τῶν ἄμων των "ταμπάνια" καί "γριντιές" βαρύτερες ἀπὸ ἐκεῖνες ποῦ ἀνέβασαν οἱ λησταί καί ὁ Θεάνθρωπος εἰς τόν μαρτυρικόν Γολγοθῆν. Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Εαθυπέδου ἀπετέλεσαν διὰ τοῦς Εαθυ-

πεδωτάς πραγματικόν Γολγοθῶν, διότι τῶρα πιά δέν ὑπῆρ-
 χον τὰ ἤφθονα δόση ἐξ ἐλάτων, τὰ ὅποια εἶχεν Κουρσέφει
 ὁ Ἀλλῆ-Πασῶς ὁ Τεπελενλῆς, ἀλλὰ καί οἱ κῆτοικοὶ διὰ τῆς
 ἀνάγκης των, ἄκωμη δέ καί αἱ διαφοροὶ πυρκαῖαι κατὰ τοῦς
 πολέμους. Διὰ τοῦτο τῶρα ἀναγκάζονται νά μεταφέρουν ὅλην
 τὴν οἰκοδομικὴν ξυλείαν ἀπὸ τῆς ἐλατόδασος τοῦ Πλαιοχωρί-
 ου. Ὁλημερῆς καί ὀλονυκτῆς ἐκουβαλοῦσαν μὲ τὰ ζῶα των
 καί μὲ τοὺς ἄμους των. Ἐκουβαλοῦσαν, Ἐκουβαλοῦσαν.!

Ἀὐτὰ θυμῶμαι τῶρα καί ἀναγιγῶ τὸ σῆμα μου καί σκέ-
 πτομαι ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἥρωες τῆς διατηρήσεως τῆς ἱστο-
 ρίας τοῦ χωρίου των.

Ἡ ζωὴ ὅμως εἰς ἓν τοιοῦτον χωρίον ἐν μέσῳ χαραδρῶν
 μὲ ἀποκλειστικὸς πόρους μόνον ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, κατέ-
 στη ἀδύνατος κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη, μάλιστα δέ καί ἐκ
 τῆς μεγάλης ἀβηθήσεως τῶν οἰκογενειῶν, καθ' ὅτι τὸ χωρίον
 ἠρῶμαι περὶ τῆς 90 οἰκογενείας.

Ἐπειδὴ δέ καθίστατο ἀδύνατος ἡ διαβίωσις τῶν ποι-
 μνῶν των, λόγῳ τῆς σημαντικῆς ἀβηθήσεώς των, εἰς τὸ χω-
 ρίον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος, ἠναγκάζοντο τὸν
 χειμῶνα νά καταφεύγουν εἰς τοὺς κόμπους τῆς Πρεβέτης καί
 κυρίως τῆς Ἀρτης καί ἐκεῖ νά παραχειμάζουν, διὰ νά ἐπι-
 στρέψουν τὴν ἔνοιεϊν καί τὸ καλοκαίρι μέχρι τοῦ Σεπτεμβροῦ
 εἰς τὸ χωρίον. Εἰς τὸ χωρίον ἔμενον μόνον ὀλίγοι μὲ
 τὰ οἰκίσαιτα ζῶα των, ἀλλὰ καί ὁ Πρόεδρος, ὁ Ἱερεὺς καί
 ὁ Διδάσκαλος καί τὰ τέκνα τῶν παραχειμαζόντων εἰς Ἀρταν
 κτηνοτρόφων, εἰς τοὺς ὀλίγους συγγενεῖς των, διὰ νά φοι-
 τήσουν εἰς τὸ σχολεῖον.-

Τοῦτο ἐγένετο μέχρι τῆς 1920, ὅποτε τὸ σχολεῖον ἐγένετο
 θερινόν καί ἐλειτούργει μόνον κατὰ τοὺς θερινούς μηνάς
 ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου.

Ἐκείνη ἡ περίοδος

Ἀπὸ τὸ 1955 ὅμως καὶ ἐντεῦθεν ἔγινεν πάλιν χειμερινὸν τὸ σχολεῖον, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ προσωρινὴ κατ'ἀρχῆς ἐγκατάστασις τῶν κτηνοτρόφων εἰς τὸν κάμπον τῆς Ἄρτης καὶ ἄλλαχοῦ μετετέθη εἰς μόνιμον καὶ οὕτω ἠκολούθησαν τοὺς γονεῖς των τὰ τέκνα καὶ ἐφορίτων ἐκεῖ εἰς διάφορα σχολεῖα τῆς περιοχῆς Ἄρτης. Αἱ ἐναπομείνανσαι ὅμως εἰς τὸ χωρίον οἰκογένειαι, ἀπαριθμούμεναι ἀπὸ 20-25, ἐθεωρήθησαν ὡς μόνιμοι κάτοικοι τοῦ χωρίου, οὕτω δὲν ἔπρεπε νὰ κλεισθῇ τὸ σχολεῖον.

Καὶ παραμένει χειμερινὸν μέχρι σήμερον.

Σήμερον ὅμως αἱ ἐναπομείνανσαι οἰκογένειαι ἔχουν λιγιστέρας εἰς τὰς 15 καὶ τὸν χειμῶνα ὑπάρχει σχετικὴ ἐρημιά. Τὸ καλοκαίρι ἀφέρχονται μόνον οἱ ποιμένες μετὰ τοὺς κοιλιά των.

Ἡ μεγαλύτερα συγκέντρωσις γίνεται κυρίως τὸν 15 Ἀβγουστιο ποῦ γίνεται μεγάλον πανηγύρι, τὸ ὅποιον ἀκόμη διατηρεῖται καὶ ἴσως εἰς τὸ χωρίον τὸ παλαιὸν του χρόνου καὶ τὴν παλαιὰν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν κατοίκων. Ἐκεῖ θὰ ἴδωμεν, ὅτι θὰ συνεχίζεται ἀκόμη ὁ παλαιὸς τρόπος τοῦ γλεντοκοπιοῦ καὶ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ νυσοπάζαρο τῶν νέων ζευγαριῶν, ἀκόμη καὶ σήμερον, ὅπου θ' ἀρχίσουν οἱ προξενιῆς καὶ τὰ παντρολογήματα.

Οὕτω περατώνομεν τὸ κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐθυπέδου, διὰ νὰ εἰσεέλθωμεν εἰς τὸ δευτερόν θέμα μας, τὸν Γάμον, ἀφοῦ προσθέσωμεν καὶ τὸ ὅτι οἱ Εὐθυπεδιῶτες εἰς ὄλους τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς σκλαβωμένης πατρῆδος ἀγωνίσθησαν μετὰ πεῖσμα, διατί τοὺς διακρίνει ἡ Ἑλληνικὴ συνείδησις καὶ μεγαλοφυΐα.

Ο ΓΑΜΟΣ

- "Τοῦ ποιοῦ ν' τὸ συμπεθεριακὸ, τοῦ ποιοῦ ν'
 αὐτὸ τὸ φέξι
 ποῦ κατεβαίνει ἀπ' τὰ βουνὰ πεζούρα
 καὶ βαβάλα,
 μέ τὰ φηλά τὰ φλόμπουρα, μέ τὰ
 διπλῶ παιγνίδια,
 μέ τὰ τραγούδια τὰ πολλὰ, μέ τὰ βαριά
 ντουφέκια,
 σὲν νὰ ἐσηκώθῃ ὁ βασιλεὺς κι' ἐσύναξε
 τ' ἀστέρια
 κι' ὅλον τὸν κόσμον ἐκάλεσε νὰ πῆνῃ πολεμῆσει".

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Ἐκεῖνο ποῦ ἔβιδε καὶ οἶδει ἀκάμῃ καὶ σήμερον τὸ
 μεγαλύτερον ζωντόνεμα εἰς τὸ χωρίον βαθύπεδον εἶναι ὁ Γά-
 μος μέ τὰ παλαιὰ καὶ γραφικὰ του ἔθιμα, τῆ ἠραῖα ταιρια-
 στὰ τραγούδια καὶ τὰς ἐγκαρθιακὰς εὐχὰς καὶ τὸν ἀνεξάν-
 τλητον ἐνθουσιασμὸν τῶν χωριανῶν. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τῶν
 σκληροτράχηλων ὀρέων καὶ χαραδρῶν, δέν εἶναι μόνο ἐργα-
 τικοὶ καὶ φιλοπῆτρηδες, ἀλλὰ ἀνοικτοκαρδοὶ καὶ γλεντιζέδες.
 Καὶ μοιρῶσ' ἀπὸ τὴν Πόλι καὶ τὴν Ξυχαγωγίον, ἐπὶνῃ εἰς τὰ
 βουνὰ καὶ κατ' εἰς τοὺς κήμπους, δυναμένουν μέ ἀπερίγραπτον
 χαρὰν τὰ πανηγύρια καὶ τοὺς γάμους, διὰ νὰ σύρουν λεβέντι-
 να καὶ παλλημαρῖσια οἱ νέοι καὶ μέ ξεχωριστὰ καμῆρι οἱ
 χαμηλοβλεποῦσες τὸ χορὸν τους.

Εἰς τὸ χωρίον γενικῶς ἡ χαρὰ εἶναι χαρὰ ὄλων καὶ ἡ λύπη εἶναι λύπη ὄλων, διατὲ ἐκεῖ ἡ κοινωνία εἶναι πολὺ μικρὴ καὶ μὲν εὐχάριστος ἢ δυσάριστος ψυχικὴ κατάσταση ἀντικατοπτρίζεται καὶ γενικεύεται εἰς ὄλους. Οὕτω εἰς ἐκαστὴν ἐπιδήλωσιν λαμβάνει μέρος ὅλο τὸ χωρίον. Τοῦτο παλαιότερον εἶχε μεγαλυτέραν ἰσχύον, ἀλλὰ δὲν παθεῖ ἐκδομή καὶ σήμερον τὸ χωρίον, τοῦλάχιστον τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῶν γόμων καὶ τῶν ἑορτῶν, νὰ διατηρῇ τὸ παλαιὸν του χρέμα καὶ τὸν παλαιὸν τόνον. -

Σ υ ν ο ι κ ἔ σ ι ο :

Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν ἑορτῶν ἦσαν ἡ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (26ῆς Ἰουλίου) καὶ ἡ τῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου (15ῆς Ἀγούστου), αἱ ὁποῖαι διατηρήθησαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἠροσβάλας μέχρι σήμερον. Μεγαλυτέραν λαμπρότητα λαμβάνει τὸ πανηγύρι τοῦ 15/Ἀγούστου, εἰς τὸ ὅποιον συρρέουν ἀθρόως οἱ πανηγυρισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ὄμορα χωρία, Παλαιόχωριον, Κράφι, Ἀνατολικὴ κ.λ.π.

Ἡ σημασία αὐτῶν τῶν ἑορτῶν ποῦ ἐλάβανον παλαιότερον γενικὸν χαρακτήρα ἦτο διπλῆ καὶ τριπλῆ ἐκδομή. Ἐλάβανον χρέμα πανηγυρικόν, θρησκευτικόν Ἐθνικόν, Ἐνωτικόν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κατακτητικῶν Τούρκων, πρὸς διατήρησιν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως, τοῦ πνεύματος ἐνότητος καὶ τέλος ἀπετελοῦν, ὡς ἀποτελοῦν καὶ σήμερον, τὸ Κυφοπόζαρον, ὅπου ἀργάζον παλαιότερον τὸ συνοικέσια καὶ οἱ προξενιές. Ἐκεῖ ἐγνωρίζοντο οἱ νέοι καὶ αἱ νέοι ποῦ ἔσυρον εὐσταλεῖς καὶ καμαρωτοὶ τοῦς λεβέντικου καὶ ἀκατάλυτους ἀπὸ τὸν χρόνον Ἑλληνικοὺς χορούς. Ἐκεῖ οἱ γονεῖς τῶν νέων καὶ νεανίδων ἐβλεπον ποῖος νέος καὶ ποῖος νεὸ ταίριάζει εἰς τὸ δικὸν τοῦς βλαστάρει (ἀγάρρι ἢ καρβίτσι). Τὰ πανηγύρια ταῦτα ἀπετελοῦν τὸ πρῶτον ξεκίνημα διὰ

τόν γάμον, ἤρχιζον τὰ συνοικέσια. Ἐπλησίαζε ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἀντιήλασσαν χαιρετισμόν καὶ ἀμέσως ὁ λόγος εἰς τὸ φητόν, πού λέμε: "Ἢ, Κύρ-Γιάννη, βλέπεις ἐκεῖ κόνω στό χορσὶ τὰ βλαστάρια πῶς σέρνουν τὸν "Βλαχοθανάση" (χορσός). Αὐτὸ ταιριάζουν γιὰ ζευγάρη", λέγει ὁ πατήρ τῆς κόρης.

"Ναί, ἀρέ Μήτηρ, ταιριάζουν, βλέπεις τὸ παλληκάρη ἔχω;"

"Μὰ καὶ ἡ ἄσημω μου δέν πέφτει ἔξω, θά εἶναι καὶ καλή νοικοκυρὰ καὶ ὑπόκουη".

Ἔ "Βεβαίως", ἄπαντῆ ὁ πατήρ τοῦ παλληκαριοῦ καὶ ἔτσι τὸ συνοικέσιο προχωρεῖ, μὲ τὸν καθορισμόν τῆς προικτός, εἰς μετρητὰ, ρουχισμόν, ζωντανὰ κ.λ.π.

Τέλος καθορίζετο ἡ ἡμερομηνία τῶν ἀρραβῶνων.

Ἀρραβῶνες:

Οἱ ἀρραβῶνες ἦσαν καὶ εἶναι δύο εἰδῶν:

α) Ἐπίσημοι ἀρραβῶνες. Γίνονται κατὰ τὸ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας μὲ ἀλλαγὴν δακτυλιδίων.

β) Ἀνεπίσημοι ἀρραβῶνες. Γίνονται ἄνευ μυστηρίου, ἀλλὰ διὰ ὀπλῆς λογοδοσίας τῶν γονέων τῶν μελλονύμφων, ἐνώπιον τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ δαπέδου μία τράπεζα χαμηλή. Προσκαλεῖται ὁ ἱερεὺς τοῦ χωριοῦ, ὁ ὁποῖος ἐν ὀπουσίᾳ τῆς νύμφης, πολλὰκις δὲ καὶ τοῦ γαμβροῦ, ἀλλάζει τὰ δακτυλίδια καὶ τὰ παραδίδει εἰς τοὺς γονεῖς τῶν μελλονύμφων μὲ τὴν εὐχήν: "Νὰ ζήσουν καὶ στὰ ὑπόλοιπα". Οἱ γονεῖς κρατοῦντες τὰ δακτυλίδια ἀνὰ χεῖρας ἀνταλλάσσουν ὁσπασμούς εὐχόμενοι ἀλλήλους "Νὰ μᾶς ζήσουν".

Ἡ τελετὴ αὕτη παλαιότερον ἦτο πολὺ οὖστηρ καὶ τυπικωτάτη. Σήμερον ὅμως συνηθίζεται νὰ τηρεῖται ὀπλῶς ὁ τύπος. Ἐπιπλέον ἐγίνετο καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν μελλονύμφων, οἱ ὁποῖοι δέν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ διαφωνήσουν. Ὡς

τόπος τῶν ἀρραβίωνων αὐτῶν καθορίζεται πάντοτε τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ, ὅπου μετὰ τὸ τέλος τῆς τελετῆς ἀναδεικνύεται εἰς ἀρχικεραστῆς, ὁ ἐμπειρότερος, ὁ ὅποιος κερνᾷ ὄλους τοὺς παρευρισκομένους με ἀνταλλαγὴν εὐχῶν καὶ διολουθεῖ γλέντι καὶ χορὸς με εὐθερα τραγουδία δημοτικῶ καὶ κλέφτικα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνευ ὀργάνων, ἀλλὰ διὰ στόματος ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Με τοὺς ἀρραβῖνες παλαιότερον ἐκανονίζετο ὑποχρεωτικῶ καὶ ἡμερομηνία τοῦ γάμου.-

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ συνοικεσίου καὶ τῶν ἀρραβίωνων μέχρι τοῦ γάμου ἡ νύμφη δέν ἐνεφανίζετο οὔτε ἐνώπιον τοῦ γαμβροῦ, οὔτε ἐνώπιον ἄλλων συγγενῶν αὐτοῦ.-

Ἐάν ποτὶ συνέβαινε νὰ συναντηθοῦν τυχαιῶς, ἡ νύμφη ἐπροτίμα ν' ἀλλάξῃ ὁδόν, ὥστε νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τὸ βλέμμα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ γαμβροῦ. Ὑπάρχει δέ ἡ παράδοσις, ὅτι κάποτε μετὰ ἡραβωνιασμένη συναντήσασα τὸν ἀρραβωνιαστικὸν τῆς εἰς τι μέρος ἀποκρυμνον ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ τὸν βράχον καὶ νὰ φανευθῇ.-

Ταῦτα συνέβαινον ἔνεκα τῆς ὑπερβολικῆς αἰδοῦ (ἐντροπῆς). Σήμερον ἔχουν ἀποβληθῇ.-

Ὁ Κ α φ ἔ ς :

Κατὰ τὴν πρό τοῦ γάμου Κυριακῆν συνηθροῦντο πολλοὶ καλεσμένοι συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ ὄλοι μαζί ἐν κομπῇ μετέβαινον ἄνευ τοῦ γαμβροῦ, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης τραγουδοῦντας τὸ τραγουδί "Ἡ ἡερατζούλα", διὰ νὰ πιοῦν τὸν καφέ. Τοῦτο ἀποσκοποῦσε εἰς τὴν ἐνθάρρυνσιν τῆς νύμφης, ἥτις τῶρα παρουσιάζετο καὶ ἐκερνοῦσε ὄλους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κερσματος τοῦ καφέ οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ προσέφερον πρὸς τὴν νύμφην χρη-

ματινά δώρα κατ'εὐχαρίστησιν. Ἐκεῖ ἐγλεντοῦσαν δύο-
τρεῖς ὥρας μὲ διάφορα τραγούδια καὶ κατόπιν ἔφευγον. Τὸ
ἔθιμον τοῦτο τοῦ καφέ διατηρεῖται καὶ σήμερον, ἀλλὰ δὲν
μεταβαίνουν τώρα ἐν πομπῇ. Ὁ καθείς πίνει τὸν καφέ τῆς
νύμφης, ὅταν αὐτὸς ἐπιθυμῇ. - Ἰδοὺ τὰ τραγούδια:

- " Νερατζούλα φουντωμένη
μὲ νεράτζια φορτωμένη
ποῦ εἶναι τάνθη ο; Νεραντζούλα
ποῦ εἶναι τάνθη σου. -

- " Φύσηξε βοριάς κι' ἀέρας
φύσηξε βοριάς κι' ἀέρας
καὶ μοῦ τὰ τίναξε, Νεραντζούλα
καὶ μοῦ τὰ τίναξε.

- " Σέ παρακαλῶ βοριά μου (δὶς)
φύσα σιγαλὴ, Νεραντζούλα
φύσα σιγαλὴ. -

- " Ν'ἀρμενέσουν τὰ καράβια (δὶς)
τὰ Ζαγοριανὰ, Νερατζούλα
τὰ Ζαγοριανὰ.

- Πῆχουν μέσα κοριτσάκια (δὶς)
κι' ὄμορφα παιδιὰ, Νερατζούλα
κι' ὄμορφα παιδιὰ.

Προετοιμασία διὰ τὸν Γάμον: Ὁ Βλάστης.

Ὁ Γάμος εἶναι πολυήμερος. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πέμπτην.
Ὁ Γαμβρός ἔχει τὸν Βλάστην, ὁ ὁποῖος παίζει τὸν ρόλον τοῦ
Ἀγγελιαφόρου. Τὰ καθήκοντά του θὰ φανοῦν ἐν συνεχείᾳ.
Τὸ ἑσπέρας τῆς Πέμπτης συγκεντροῦνται οἱ πλησιέστεροι
συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοί τῆς νύμ-
φης εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅπου ἐτοιμάζεται ἡ ὑμνη

της κουλούρας που προορίζεται δια την νύμφην καὶ τὸν Νουνό. Τὸ ἔθιμον τοῦτο σήμερον σιγά-σιγά ἀποβάλλεται. Πρὶν ἀπὸ ὀλίγα χρόνια ἐγένετο ὡς ἑξῆς:

Ἐπὶ μιᾷ χαμηλῆς στρογγύλης τραπέζης τοποθετεῖται ἓνα χάλκινο, ὀπισθόηχοτε, δια τὴν στερέωσιν τοῦ γάμου, ταφί. Ὁ Εὐάμης λαμβάνει τὴν σῆταν καὶ σιτίζει ἀλεύρι σιταρσίσιον ἐντὸς τοῦ ταμιοῦ, σταυρῶνει τὸ ἀλεύρι, κἀμνει ἓνα βαθύλαμα εἰς τὸ μέσον τοῦ σταυροῦ. Εἰς τοῦτο τοποθετοῦν ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι συγγενεῖς δσημένα νομίσματα, τὴν παλαιὴν ἐποχὴν, κοινὰ κέρματα ἢ λίρες σήμερον, τὸ ἔν πλησίον τοῦ ἄλλου ἄρθρα, ὅποτε ἀρχίζει τὸ βράσανο τοῦ Εὐάμη. Οὗτος μὲ τὰ χέρια ἐσταυρωμένα ὀπισθεν γονατίζει καὶ προσπαθεῖ μὲ ἀνοιχτὸν τὸ στόμα, ν' ἀρπάξῃ τὰ νομίσματα μὲ τρόπο καὶ σβέλτα, διότι οἱ παρευρισκόμενοι καὶ οἱ πρὸς ἐπιτίθειοι προσκοθεῦν, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος σκύβει μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, νὰ τοῦ βουτήξουν τὸ πρόσωπο καὶ τὸ κεφάλι μέσα εἰς τὸ ἀλεύρι, ἵνα νὰ γελάσουν πολὺ εἰς βάρος του.

Κατὰ πιν αἱ γυναῖκες, ἀδελφαὶ καὶ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, ζυμώνουν δύο κουλούρες δια τὴν νύμφην καὶ τὸν νουνό, τὰς ὁποίας κεντοῦν ἄρατα καὶ τραγουδοῦν καὶ τὸ τραγούδι:

" Ἐ' αὐτὴν τὴν δσημόκουπα
ν' ἄχα νὰ πῶ πεντέξι.
Κι ἂν δὲ μεθύσω κῆρη μου
κέρνα με, ἵσπου νὰ φέξει,
ἕσπου νὰ σκασ' ὁ σῦγγερινός
Νὰ πᾶν ἡ πούλια γιόμα..."

Ἀφοῦ φηθοῦν οἱ κουλούρες τὴν ἐπομένην ἡμερῶν τῆς Παρασκευῆ καὶ περὶ ἕραν 8-9 π.μ. ὁ Εὐάμης φορτῶνεται μὲ τὴν μιστὴν κουλούραν στολισμένην μὲ διδφορα φυσικὰ λουλούδια καὶ δῶρα τῆς νύμφης, πρὸς χρῆσιν εἰς τὸν στολισμὸν τῆς

ὅπως ἀρωματισμένο σαπούνι, ἀρωματισμένο χείρομάντηλο καὶ ἓνα παντήλι "πολίτικο" κεντημένο διὰ τὴν κεφαλὴν-παλαιότερον ἐχρησιμοποιοῦν ὡς μαντήλι τὸ λεγόμενον "ζιβόνο", τύπου φερεντζέ, καθαρὰ ἐπίδρασις ἀπὸ τὴν φερετζέ τῆς χανούμισας ἐπὶ Τουρκοκρατίας- καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν νύμφην ἔχοντας καὶ τὸ ντουφέκι του κρεμασμένο ἐπὶ τῶν ἑμῶν. Κόβει φθάσῃ πλησίον τῆς οἰκίας της πυροβολεῖ ἅπαξ ἢ τρίς (μόνος ἀριθμὸς τοῦ πυροβολισμοῦ), εἰς ἔνδειξιν προειδοποιήσεως, ὅτι καταφθάνει ἡ κουλούρα. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης, οἱ ὅποιοι εἶναι ἐκεῖ συγκεντρωμένοι ἀπαντοῦν ἐπίσης διὰ ἰσαριθμῶν πυροβολισμῶν, ἐνῶ ἐν τῇ μεταξύ ἡ νύμφη κρύβεται ἐντὸς τοῦ σπιτιοῦ. Πλησιάζοντας ὁ Ελάμης εἰς τὴν θύραν (εἴσοδον) παρουσιάζεται πρῶτος ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἀδελφὸς τῆς νύμφης καὶ λαμβάνει τὴν κουλούρα ἀπὸ τὴν κεφαλὴν του. Ἐπειτα κερνοῦν τὸν Ελάμην μὲ διάφορα ποτὰ καὶ τοῦ προσφέρουν καρύδια καὶ ζαχαρωτά.

Ἐν συνεχείᾳ τοποθετεῖται ἡ κουλούρα ἐπὶ τῆς Τραπεζῆς καὶ ὁ Ελάμης ζητεῖ ἀπὸ τὴν νύμφην μαχαίρι "Ἐ νύμφε φέρε ἓνα μαχαίρι νὰ κόψωμε τὴν κουλούρα....". Τότε παρουσιάζεται ἡ κρυμμένη μέχρι τώρα νύμφη μὲ τὸ μαχαίρι εἰς τὸ χέρι.

Ὁ Ελάμης κόβει τὴν κουλούρα εἰς τὸ κέντρον γύρω-γύρω καὶ λαμβάνει "τὴν καρδιά" αὐτῆς, τὴν ὅποσαν ὁρᾷ εἰς τὴν νύμφην νὰ τὴν φέρῃ, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ. Κόβει καὶ ἄλλο τεμάχιο μικρὸ καὶ τὸ τρώγει ὁ ἴδιος διὰ νὰ διαπιστώσῃ περὶ τῆς καλῆς ἢ μὴ ποιότητος, προσπαθεῖ δὲ, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς νὰ κέψῃ ἄλλο μικρὸν τεμάχιον, ὥστε νὰ τὸ ἐπαναφέρῃ διὰ νὰ δοκιμάσουν καὶ αἱ γυναῖκες ποῦ ἐζύμωσαν ταύτην.-

νύμφη

Ἡ ὑπόλοιπος κουλούρα παραλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς τῆς νύμφης, ἵνα καλέσουν τοὺς συγγενεῖς των εἰς τὸν γάμον. Ἀπρόνευται τῶρα ποσὸν εἰς τὸν ἱλόμην, ὃ ὀποῖος ἀφ' οὗ εἴη καλὰ, παραλαμβάνει τὰ δῶρα ποῦ ἔχει ἐτοιμάσει ἡ νύμφη διὰ τὸν γαμβρὸν καὶ τοὺς συγγενεῖς του. Ταῦτα τὰ δῶρα ἦσαν παλαιότερον κυρίως κάλτσες μάλλινες μέχρι 50-60 ζευγάρια. Σήμερον οἱ κάλτσες ἔχουν καταργηθῆ καὶ λαμβάνει μόνον κουφέτα, ρυζὶ καὶ ἄλλα μικροδῶρα, διὰ τοῦ ριζώσουσιν οἱ μελόσυρφοι. Ἐπί πλέον λαμβάνει ἀτομικὰ δῶρα ἀπὸ τὴν νύμφη/μαντήλια, κάλτσες εὐρωπαϊκὰς καὶ ἄλλα.

Μετὰ τὸ ξεκίνημα διὰ τὴν ἐπιστροφήν πάλιν εἰς τὸν γαμβρὸν ξαναπυροβολεῖ, ἵνα εἰδοποιήσῃ περὶ τῆς ἐπιστροφῆς του. Ἐκεῖ ἀναμένουν μὲ ἀγωνίαν καὶ ἀνυπομονήσαν διὰ νὰ ἴδουν τὰ δῶρα τῆς νύμφης.

Κατόπιν ἀρχίζει τὸ ἴδιον μὲ τὴν κουλούρα τοῦ Μονοῦ, διὰ νὰ καλέσῃ καὶ αὐτὸς τοὺς ἰδικούς του συγγενεῖς διὰ τὸν γάμον. Ὁ δριμύς τῶν συγγενῶν τοῦ Μονοῦ εἶναι περιωρισμένος ἢ ἐλευθερος ἀναλόγως τῆς θέλησας τοῦ Μονοῦ ἢ καὶ τοῦ γαμβροῦ. Ὁ Εὐλόμης ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ πορεῖται καὶ ταλαιπωρεῖται τοῦ γαμβροῦ ἔάν εἶναι μεγάλοι, διότι τὸ χωρὶον εἶναι συγκεντρωμένον, ὅταν πρόκειται γιὰ μεγάλην πορεῖαν χρησιμοποιεῖται ἕπον-ἔνθα παραλαμβάνει μίαν κατῆστασιν περιλαμβάνουσαν τὰ ὄνσματα τῶν οἰκωγενειῶν τῶν συγγενῶν τοῦ γαμβροῦ καὶ γυρίζοντας ἀπὸ "σπίτι σὲ σπίτι" τοὺς καλεῖ εἰς τὸν γάμον, λέγοντάς τους: " εἶστε καλεσμένοι ἀπὸ τὸν γάμον, ὁ γάμος ἀρχίζει τὸ Σαββατῆραδον", λαμβάνοντας δὲ, τὰς ἀντιστοιχοὺς εὐχὰς, φεύγει.

Ἐδῶ πρέπει νὰ γίνῃ διακρίσεις, ὅτι ὁ γάμος γίνεται διὰ καλεσμένων καὶ ἄνευ καλεσμένων. Ὅταν εἶναι "καλεστός", ὅπως τὸν λένε οἱ χερικοί, ὁ βλάσης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εἴπῃ τὴν ἐνωτέρω φράσιν. Ὁ "καλεστός" γάμος ὑποχρεώνει τοὺς καλεσμένους τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου νὰ μεταφέρουν εἰς τὴ σπῖτι τοῦ γαμβροῦ μίαν ὀλόκληρη κουλούρα, ἓνα ὀλόκληρον σφάγιον, οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς καὶ ἄνευλογα τεμάχια κρέατος οἱ ἐποπεμακρυσμένοι συγγενεῖς, ἕως ἐνίσχυσιν τοῦ γάμου, διότι τότε οἱ καλεσμένοι μεταβαίνουν οἰκογενειακῶς εἰς τὸν γάμον. Ὅταν ὁ γάμος εἶναι "ἀκαλεστός" δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ φέρουν κουλούρα καὶ κρέας, διότι ὁ γάμος ἐξυπηρετεῖται πλήρως δι' ἐξόδων τοῦ γαμβροῦ.

Ἐπιθέως ὅμως εἶναι καλεστός;

Ἐπίσης τὸ Σάββατον ὁ ἱερός ἀναλαμβάνει μετ' ἄλλων τὴν σφαγὴν ὀρισμένων ζώων τοῦ γαμβροῦ, ἐνῶ ταύτοχρόνως πυροβολοῦν δι' ἑνὸς ἢ τριῶν πυροβολισμῶν, εἰς ἐνδειξιν ἐνάρξεως τοῦ γάμου.

Διὰ τὴν παραλαβὴν καὶ συγκέντρωσιν τῶν προσφερομένων ὑπὸ τῶν καλεσμένων φαμιῶν καὶ κρεάτων, διεκρίζονται οἱ ἐμπιστότεροι καὶ ἐμπειρότεροι, οἱ ὅποιοι κρατοῦν ὑπὸ σημεῖωσιν, ὅσους προσφέρουν τὸ "κανίσκια" (φαμί καὶ σφάγιον) καὶ διὰ νὰ διαφυλάττουν τὰ παραλαμβανόμενα "κανίσκια", καθὼς καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ κρασιὰ κ.λ.π. Ἐκί πλέον, τεμαχίζου καὶ παραδίδουν εἰς τοὺς μαγείρους τὰ ἄνευλογα, διὰ ἕκαστον "τραπέζι", φαμί καὶ κρέατα. Τὰ "τραπέζια" (γεύματα) εἶναι τέσσαρα, ἤτοι Σαββατόβραδο-Κυριακὴ μεσημέρι-Κυριακὴ βράδυ-Δευτέρα πρωῖ ("κολοταῖα", ὀλόγα γεῦσ).

Ὁ Κυριως γάμος

Εἶναι τριημέρου διάρκειας (Σάββατον-Κυριακή-Δευτέρα). Ἀρχίζει με τοὺς ἀναφερομένους πυροβολισμούς, τὴν παραλαβὴν τῶν "κωνισίων" καὶ με τὸ ἔθιμον τοῦ "τόμου".-

Ὁ "τόμος": Περὶ ἕραν 4ην ἢ 5ην μ.μ. τοῦ Σαββάτου οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ μεταβαίνουν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἵνα καταγράψουν τὴν προῖκα τῆς νύμφης, κινήτῳ καὶ ἀκινήτῳ, ἤτοι τὸν ρουχισμόν, τὰ μετρητὰ, τὰ ζῶα, τὰ χερσφια καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχον προσωφωνήσει.

Ἡ καταγραφή, παλαιότερον, ἐγένετο εἰς εἰδικὸν βιβλίον, τὸ ὅποῖον κατεῖχεν ὁ ἐφημέριος τοῦ χωριοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ καταγράφετο ὀνομαστικῶς ἕκαστον εἶδος κινήτου ἢ ἀκινήτου καὶ ἐπιτιλοφορεῖτο ὁ "τόμος". Κόρια ἀντικείμενα τοῦ ρουχιμοῦ ἦσαν οἱ φλοκάτες, οἱ κεντητές φοῦστες, οἱ μάλλινες ποδιές, πόλλες, κάλτσες κεντητές κ.λ.π., ὅπαντα μάλλινα καὶ ἄραϊα κεντημένα ἀπὸ τὰ χέρια τῆς ἰδίας τῆς νύμφης, ἀπὸ ἡλικίας 15 ἐτῶν μέχρι νύμφευθῆ. Σήμερον ἡ τοιοῦτη καταγραφή εἰς εἰδικὸν βιβλίον δὲν γίνεται, ἀλλὰ καταγράφεται ἡ προῖκα εἰς ἕνα φύλλον χαρτιοῦ, εἰς δύο ἢ πρὸς ἀντίγραφα, τὰ ὅποια κρατοῦνται ἀρμοδῶς ὑπὸ τῶν συγγενῶν.-

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν ἀπὸ τὸν "τόμον" συγκεντρώνονται τὰ ὄργανα καὶ οἱ καλεσμένοι καὶ ἀρχίζει τὸ γλέντι με προθερμαντικὰ τραγούδια, με χοροὺς τσάμικους, καλαματιανούς, κλέφτικους κ.λ.π. καὶ ὁ ἐνθουσιασμός εἶναι μεγάλος. Τὰ ὄργανα τὰ λένε γλυκὰ καὶ οἱ χορευταὶ σφύρουν τοὺς μερακλιτικὸς χοροὺς των.- Ἐνῶ ὁ χορὸς συνεχίζεται τὰ καζάνια βράζουν καὶ οἱ μεζέδες καὶ τὰ οὖλα πηγαίνουν

καί ἔρχονται.

Περὶ ἄραν ἴσην πρὸ τοῦ μεσονυκτικοῦ στρώνεται τὸ πρῶτο "τραπέζι" καί τοποθετοῦνται πιάτα καί ψιμίδια ἐπι-
νω εἰς εἰδικῶς φτεραγμένα μακρουλά ξύλινα τραπεζάκια.
Παλιότερον ὡς πιάτα ἐχρησιμοποιοῦν ξύλινες "τοσφινες",
ἀλλὰ καί ξύλινα κουτάλια, τὰ ὅποια σήμερον ἔχουν ἀντι-
κατασταθῆ. Ἀλλὰ κάπου-κάπου χρησιμοποιεῖται ἀπὸ κανένα
ἀπὸ τοὺς πρὸς καλαμκουρτζήδες, διὰ νὰ μὴ ξεχασθοῦν καί τὰ
πατροπαράδοτα αὐτὰ ἀντικείμενα.

Ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ τὸ "τραπέζι" καί ἀκολουθεῖ τὸ
φαγοπῶτι. Εἰς τὸ τέλος εὐλογεῖ πάλιν ὁ ἱερεὺς τὰ "περισ-
σεύματα τῶν κλασμάτων", παλιότερον "εἶφαλλε καί ἓνα τρο-
πόριον, ὡς τὸ "Ἄξιον εὐαγγέλιον ὡς ἀληθῆς...", ἢ τὸ "θεοτό-
κε πορθένε". Κατόπιν ἀρχίζουν τὰ διάφορα ἐπιτραπέ-
ζια τραγούδια, κυριώτερα τῶν ἑποίων εἶναι:

- α) " Ἐτόυτη τὴν τράβλα ποβμαστε
σ' ἔτοῦτο τὸ τραπέζι,
τόβγγελο φιλεῦομε (ἢ ἴ μῆτια μ' ἄτ),
τὸν ἄγγελο φιλεῦομε
καί τὸν Χριστό κερνώμε.-

(Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον λέγονται καί οἱ ἐπόμενοι στίχοι).

Καί τὴν κυρά τὴν Μαναγιά) Δέσποινα)
τὴν διπλοπροσκυνᾶμε,
νὰ μᾶς χαρίσῃ τὸ κλειδί,
κλειδί τοῦ παραδείσου.
Ν' ἀνοίξῃ τὸν παράδεισο
νὰ μᾶς νὰ σεργιανίσῃ,
νὰ δῶ τοῦτο κλοῦσιον, πῶς κερνοῦν
καί τοὺς φτωχοὺς πῶς ἔχουν.-
Δεξιά μερὶ εἶν' οἱ κλοῦσιοι

κι δριστηρί οί πτωχοί
(κεριά βαστάνε οί πτωχοί
(καί λαμπάδες οί δρῆκοντῶδες ")

β) " Χαριτωμένη συντροφιά
μου λέει νά τραγουδήσω,
κι' ἐγώ τους λέγω δέν μπορῶ,
τους λέγω δέν τό ξέρω.
Μ' ἀπόψε γιά τους φίλους μου,
γιά τους ἀγαπημένους,
θά εἶπῶ τραγούδια θλιβερά
καί παραπονεμένα.
Μ' ἀκοῦν οί ὄχτροί νά χαίρονται
κι οί φίλοι μ' νά λυποῦνται,
ν' ἀνοιξέ' ἡ θλιβερή καρδιά
καί πικραμένα χεῖλη.
Γι' ἀνοιξε θλιβερή καρδιά
καί πικραμένα χεῖλη,
γι' ἀνοιξε, πές μας τίποτε
νά μᾶς παρηγορήσης.
Παρηγοριά' χεῖ ὁ θάνατος
κι ἐλεημοσύνη ὁ χάρος,
κι ὁ ζωντανός ξεχωρισμός
παρηγοριά δέν ἔχει,
χωρῖς' ἡ μᾶνα τᾶ παιδιᾶ
καί τᾶ παιδιᾶ τῆ μᾶνα...."

Τό τραγούδι αὐτό ἐλέγετο παλαιότερον - καί πολλές
καί σήμερον λέγεται - πρὸς ἐκδήλωσιν κυρίως, ὅτι ἐκτός τῆς
χαρᾶς ὑπάρχει καί ἡ λύπη εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καί
ὅτι ἡ ἐπίγειος ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δέν εἶναι αἰώνιος, ἀλλὰ
ὑπάρχει καί ἡ μετὰ θάνατον ζωὴ. Προσέτι δέ, τό ἐτραγου-
δοῦσαν καί πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ πόνου των, λόγῳ τῆς σκλαβι-
ᾶς.

Ἡ σημασία του ἦτο τεραστία ἀπὸ πλευρᾶς λαϊκῆς φιλοσοφίας καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς πλευρᾶς. Ἦτο ἓνα μέσον ἐκδηλώσεως τῆς ἑθνικῆς συνειδησεως καὶ τοῦ πόνου των πρὸς ἀπελευθερώσιν.-

Χαρακτηριστικώτερο δὲ ἦτο, τοιοῦτο τραγοῦδι ἦτο τὸ κοινωτέρω, τὸ ὁποῖον ἐτραγουδεῖτο εἰς τὸν γάμον καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις:

" ἄφ' ἃ τὰ μάτια Δῆμο μ' ἔμορφα
τὸ φρέσθια σ' τὰ γραμμένα
μωρ' γειᾶ σ' ἀγάπη μ' γειᾶ σ' (δὲς)

Γιὰ πάρε Δῆμο μ' τὸ σπασίαι σου
καὶ πάρε τὸ λαιμὸ μου
μωρ' γειᾶ σ' ἀγάπη μ' γειᾶ σ' (δὲς)

καὶ πάρε Δῆμο μ' καὶ τὸ αἶμα μου
τὸ αἶμα τῆς ἀγάπης
μωρ' γειᾶ σ' ἀγάπη μ' γειᾶ σ' (δὲς)

καὶ σῦρτο Δῆμο μ' στὰ ἔννιά χωριά
στὰ δέκα βιλαετία
μωρ' γειᾶ σ' ἀγάπη μ' γειᾶ σ' 9. (δὲς)

Τὸ γενικὸ νόημα τοῦ ἄνωτέρω τραγοῦδιου εἶναι:

Ἡ "ἀγάπη" συμβολίζει τὴν Πατρίδα, Ἑλλάδα, ἣ ὅποια ἦτο σκλαβωμένη. Ἡ φρέσθια " πάρε τὸ αἶμα μου καὶ σῦρτο στὰ ἔννιά χωριά, στὰ δέκα βιλαετία" σημαίνει τὸ γενικὸ πνεῦμα προειδοποιήσεως πρὸς ἐξέγερσιν διὰ τὴν ἀπελευθερώσιν.

Μετὰ τὰ ἐπιτραπέζιο τραγοῦδια συνεχίζεται ὁ χορὸς μέχρι πρῶτας τῆς ἑσπέρης, ὅποτε διαλύεται ὁ γάμος ἐπ' ὀλίγας ὥρας πρὸς ἀνδραυσιν, διὰ νὰ ἐπιστρέψουν πάλι πρὸς τὴν 9.30 ὥραν.-

Τώρα πηγαίνει ὅλος ὁ γάμος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ελάμη, διὰ τὸν τὸν κέρουν μετ' τιμῆς εἰς τὸν γάμον μετὰ τῶν δούλων καλεσμένων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται συγκεντρωμένοι εἰς τὴν οἰκίαν του. Πρὶν ἢ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Ελάμη, οὗτος, κερνᾷ ὅλους οὔζα, καρύδες καὶ κουφέτα, χορεύουν εἰς τὴν αἴθλην ἑνα-ἑξο χοροὺς καὶ ἐπιστρέφουν. Ἄνθρωποι τοῦ Ελάμη μεταφέρουν καὶ μεγάλη κουλούρα καὶ ἕνα σφάγιο ἄρκετὰ μεγάλο, τὸ παχύτερον "γκισέμι".

Οἱ καλεσμένοι τοῦ Ελάμη τοποθετοῦνται εἰς τὸ σπῆτι τοῦ γαμβροῦ εἰς ἰδιαιτέραν θέσιν ἢ ἔξω εἰς τὴν τένταν, τὴν ὅποιον ἔχουν φτερίζει διὰ τὸν γάμον, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὸν ἀέρα, καὶ τοὺς κερνοῦν ἰδιαιτέρως.

Ἐπικολούθως ὅλος πάλιν ὁ γάμος μεταβαίνει ἐν πομπῇ διὰ τὸν κουνὸν μετὰ τὰ ἔργανα ἐμπρός.

Οἱ καλεσμένοι τοῦ κουνου εὐρίσκονται καὶ αὐτοῖς, ὅπως καὶ εἰς τὸν Ελάμη, συγκεντρωμένοι. Κερνοῦν τὸν γάμον οἱ τοῦ κουνου μετὰ διάφορα ποτῆ, οὔζα, λουκοῦμια, καρύδια, κουφέτα, λεφτόμαρα κλπ.

Χορεύουν καὶ ἑδῶ δύο-τρεῖς χοροὺς, ἀναλόγως τῆς προσφερομένης ὕψους, καὶ ἔπειτα ἐπιστρέφουν, κρατῶντας πάλιν τὴν μεγάλη κουλούρα, τὸ "γκισέμι" τὸ παχὺ, τὴν πῆττα καὶ ἕνα χάλκιμα (λίβης), τὰ ἅποια μεταφέρουν, πρὸς τιμὴν τοῦ κουνου οἱ συνοδοὶ τοῦ γαμβροῦ.

Τὰ στέφανα τὴν μεταφέρει ἕνας νέος ἡλικίας 15 ἕως 20 ἐτῶν, ὁ ὅποιος τὴν κρατᾷ εἰς τὴν κεφαλὴν του μετὰ τὸ στέφασμα τῶν νεονύμφων καὶ προχωρεῖ πρῶτος εἰς τὴν πομπήν, ἐνῶ ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι καὶ τὰ ἔργατα καὶ τὸν διάφορα τραγουδία.--

Φθόνοντας εις τό σπῖτι τοῦ γαμβροῦ ἀκολουθεῖ ἡ ἰδέα διαδικασίας, ὡς καί μέ τόν Εὐάμην, καί διὰ τόν νουνόν μέ τοὺς καλεσμένους του, τοὺς ὁποίους τακτοποιοῦν εἰς τιμητικὴν θέσιν ἐντὸς τῆς μεγάλης τέντας.

Προϊόντος τοῦ χρόνου ἐτοιμάζεται τὸ τραπέζι τοῦ γεύματος, περί ὥραν 12-1 μεσημβρινήν, κατὰ τόν ἴδιον τρόπον, ὡς καί μέ τὸ νυκτερινό τοῦ Σαββάτου, μέ τὰ τραγούδια τὰ ἐπιτραπέζια κ.λ.π.

Εὐθύς ἀμέσως ἀρχίζει τὸ εὐρίσμα καί τὸ στόλισμα τοῦ γαμβροῦ. Ἐντὸς τῆς οἰκίας εἰς ἓν δωμάτιον καθέται ὁ γαμβρός ἐπὶ ἑνὸς καθίσματος καί εἰς τὰ γόνατά του κρατεῖ ἓνα ταψί χαλκοματένιο ἀκασσιτέρωτο, διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ γάμου, ἔνθα λουζεταί μέ νερό, τὸ ὁποῖον φέρουν δύο - τρεῖς νεάνιδες ἀπὸ τὴν πηγὴν (βρύση) διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Τοῦ προσφέρουν μοσχοσάπουνο καί ἄρωμα, ἐνῶ ὁ Εὐάμης τὸν εὐρίζει καί τὴν ἰδέαν στιγμὴν τὰ ὄργανα παίζουν τὸ τραγούδι τοῦ εὐρίσματος, τὸ ὁποῖον εἶναι συγκινητικόν:

" Εὐχήσου με μανούλα μου
τώρα στὸ εὐρίσμα μου.
Μέ τὴν εὐχή παιδάκι μου
καί σύρε στὸ καλὸ σου.

Εὐχήσου με πατέρα μου
τώρα στὸ εὐρίσμα μου.
Μέ τὴν εὐχή παιδάκι μου
κι' ἔϊντε στὸ καλὸ σου.

Ἐυράφια ἀπὸ τὰ Γιάννενα
κι' ἀκόνι ἀπὸ τὴν Πόλι".

Παραλλήλως τὸ τραγουδοῦν καὶ πολλὰς νεάνιδες. Ξε-
λειώνοντας τὸ ξύρισμα ὁ πατήρ τοῦ γαμβροῦ χύνει σταυ-
ρωτὰ τρεῖς φορές κρασί με ἓνα ποτήρι εἰς τὴν κεφαλὴν
του καὶ τοῦ δίδει εὐχὰς. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ὑφ' ὄλων
τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν καὶ τῶν ἐπιθυμούντων, οὐχὶ
διὰ οἴνου τῶρα ἀλλὰ διὰ κερμάτων (χρημάτων), ἀναλόγως
τῆς εὐχαριστήσεως τοῦ καθενός, τὰ ὅποια ἀφέρονται νὰ
πέφτουν ἐντὸς τοῦ ταμιοῦ καὶ τὰ ὅποια εἰς τὸ τέλος
ἀνήκουν ἐξ ἡμισείας εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ τὸν ξυρῖσαντα
αὐτὸν Ελαμην. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ μετὰ τὰ χρήματα
ποῦ τοποθετοῦνται εἰς τὸ ἀλεύρι κατὰ τὴν προπαρὰ σπευθὴν
τῆς ζύμης τὴν Πέμπτην τὸ ἑσπέρας.

Ἀκολουθεῖ κανονικὸ πλύσιμο καὶ λούσιμο ὑπὸ τοῦ
Ελαμην. Μετὰ ταῦτα ὁ γαμβρὸς ἐνδύεται τὴν "γαμπριάτικη"
στολήν του. Τὰ παλαιότερα χρόνια, αὕτη ἦτο ἄρα ἡ λευκὴ
φουστανέλλα, κοντὸ γελέκο με κρόσια καὶ κεντήδια καὶ
μακρὰ μανίκια ὀπισθεν, ὑποκάμισο με πλατεῖα μανίκια,
κάλτσες λευκὲς κεντητές με καλτσοδέτες μαῦρες με φούν-
τα εἰς τὸ πίσω μέρος τῆς κνήμης, τσαρούχια κόκκινα με
μαῦρη φούντα, φέσι κόκκινο με μαῦρη φούντα ἐπὶ τουρκω-
κρατίας, μαῦρο δὲ φέσι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Αὐτὴν
τὴν στολήν οἱ γαμβροὶ ἐφόρουν μέχρι τὸ 1950. Ἐκτοτε
ἀντεκατεστράθη διὰ τοῦ κοινοῦ κουστουμιοῦ.

Ἄφοῦ πιά ἔχει δοθῆ τὸ γεῦμα καὶ ἔχει ἐτοιμασθῆ
ὁ γαμβρὸς, ὁ γάμος ὀλοκληρὸς ἀναχωρεῖ ἐν πομπῇ διὰ νὰ
πάρουν τὴν νύμφην. Ἡ πομπὴ φυσικὰ ἔχει μίαν ἄρισμέ-
νην σειρὰν, προπορεύεται ὁ ἱερεὺς καὶ ἀκολουθοῦν ὁ νου-
νός, ὁ πατήρ τοῦ γαμβροῦ, ἔπονται οἱ ἄνδρες καὶ ἐν
συνεχείᾳ ὁ γαμβρὸς καὶ ὁ Ελαμην ἐν μέσῳ νέων καὶ νεα-
νίδων.-

Πρὶν ἢ ἀναχωρήσει ὁ γαμβρὸς μὲ τὸν γάμον ὅλον δια-
τὴν νύμφην, ζητεῖ τὸ χέρι τῆς μητέρας καὶ τοῦ πατέρα
του, τὸ ἀσπάζεται καὶ λαμβάνει τὴν εὐχήν τους: "Τὴν εὐ-
χήν σας....". " Μὲ τὴν εὐχήν μας παιδάκι μου, ἡ ὥρα ἡ κα-
λή".

Καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν νύμφην τραγουδοῦν τὸ ἀκολουθοῦν τρα-
γουδί, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ χαρακτηριστικόν:

" Ἐκεῖ πέρα βγάλν' ἕνας καπνὸς
σὺν τί καπνὸς νὰ εἶναι ;
Οἱ βλάχοι κάνουν μιά χαρά
παντρεύουνε τὴ Λάμπρο.
Κι οἱ Ἑλάχοι τὸ μετάνοισαν
τὴ Λάμπρο δὲν τὴ δένουν.
Ἐμεῖς τὴ Λάμπρο θὰ τὴν πάροουμε
κι ὅλοι θὰ σκοτωθοῦμε.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρου τραγουδιοῦ λέγεται καὶ τὸ ἑξῆς:

" Ἀγγέλω μ' κραίν' ἡ μάνα σου
δὲν ξέρω τί σέ θέλει.
Νὰ πᾶς στὴ βρύση γιὰ νερὸ
νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια.

Τὰ παλληκάρια κι' ἂν διψοῦν
στὴ βρύση νὰ πᾶν νὰ πιοῦν
κι' ἐγὼ θὰ πάω στὸ κέντισμα
μὲ τ' ἄλλα τὰ κορίτσια.

Τὸ κέντισμα εἶναι γλέντισμα
κι' ἡ ρόκα εἶναι τὸ συργιάνι
κι αὐτὸς ὁ μαῦρος ἀργαλειὸς
εἶναι σιλαβιά μεγάλη".

Τὰ τραγουδία, ἐνῶ τραγουδοῦνται, συνοδεύονται ἀπὸ
τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν ὅλην τὴν πομπὴν εὐθύς ἀμέ-
σως μετὰ τὰς γυναῖκας. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ γαμβροῦ ἢ μίαν πλη-
σιεστέρα συγγενῆς αὐτοῦ κρατεῖ τὰ παπούτσια τῆς νύμφης
μέσα εἰς ἕνα "χρυσὸ μαντήλι", τὰ ὁποῖα ἀγύρασεν ὁ γαμ-
βρὸς.

Πλησιάζοντας ὁ γάμος εἰς τὸ σπῆτι τῆς νύμφης τραγουδοῦν ὄλοι τὸ τραγούδι:

" Εὐπνα περδικομάτα μου
τ' ἦρθα στὸ μαχαλᾶ σου.
Κι' ἔν ἦρθες καλῶς ὤρισες
κι ἄς ἔκανες καὶ κῆπο.
Χρυσᾶ πλεξίδια σοῦφερα
νὰ πλέξης τὰ μαλλιάσου,
χρυσᾶ κορδόνια σοῦφερα
νὰ δέσης τὰ παπούτσια.

" Ὅλα τὰ χατήρια μοῦ τᾶκανες
κι ἀκόμα ἓνα θέλω
τὸ παραθύρι τ' ἐντικρυνὸ
βράδου νὰ μὴν τὸ κλεισῆς.

Κι' ἐγὼ γιὰ τὸ χατήρι σου
" Ὅλ' ἀνοικτὰ στ' ἀφένω
χέρια πόδια καὶ κορμί
ὅλα στὰ παραδένω ".

Καθὼς φθάνουν καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐλήν τῆς νύμφης ἓνα πανδαίμνιο ἀπὸ χορούς καὶ τραγούδια ἀκούγεται καὶ, ἐνῶ οἱ συμπεθέροι τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης τσουγκρίζουν τὶς μπουκάλες μὲ τὰ οὔζα, πίνουν καὶ εὐχονται κι' ἀντεψυχονται ἀλλήλους, ὁ πατὴρ τῆς νύμφης καὶ ἡ μήτηρ πλησιάζουν τὸν γαμβρὸν καὶ τὸν ὑποδέχονται μὲ ἀσπασμούς καὶ μὲ δῶρα, ὡς μαντήλια, πατσέτες, τριαντάφυλλα καὶ ἓνα ἑλαφρὸ κτύπημα δέχεται ἀπὸ τὸν πεθερὸ του, εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς (τοῦ γαμβροῦ) πρὸς τὸν δεῦτερο πατέρα του.

Ἡ νύμφη εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς οἰκίας εἰς μίαν γωνίαν
 μέ κεκαλυμμένο τὸ πρόσωπό της μέ τὸ λεγόμενο "ζιβόνο", καὶ
 τῆς ἔστειλνὸ γαμβρὸς- τὸ ζιβόνο σήμερον δέν ὑπάρχει-πλα-
 σιωμένη ὑπὸ πολλῶν ἄλλων κοριτσιῶν καὶ γυναικῶν, αἱ ἄποῖαι
 τραγουδοῦν τὸ τραγούδι:

" Χαρὰ σ' αὐτόν τὸν νιόγαμπρο
 μέ τῆς πολλές κουνισδες,
 φόντας κινδαι για νὰ βῆ
 καβῆλα στ' ἄλογό του,
 ἢ μιά τοῦ πιάνει τ' ἄλογο
 κι ἢ ἄλλη τὸν ξεπεζεύει.
 Ἡ τρίτη ἢ καλύτερη
 αὐγὰ τοῦ τηγανίζει,
 τοῦ κάνει ψάρια στὸν νταβᾶ
 αὐγὰ τηγανισμένα "

Ἐνῶ τὸ τραγούδι τοῦτο ᾄδεται, προχωρεῖ πρῶτος ὁ Βλάμης
 πρὸς τὴν νύμφην καὶ τῆς βάζει τὰ παπούτσια τοῦ γαμβροῦ, βῆ-
 ζοντας ἐντὸς τοῦ ἑνὸς παπουτσιοῦ ἓνα κέρμα ἀξίας 5 ἕως 10
 δραχ., πρὸς στέρεωσιν τοῦ γάμου. Πρὸ τοῦ τῆς τὰ φορέσει, τὰ
 κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας του μέ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον
 ὁ νουνδς κρατεῖ τὰ στέφανα κατὰ τὴν στέφιν καὶ ἀλλάζει
 ταῦτα τρεῖς φορές σταυρωτᾶ. Ἐν συνεχείᾳ ὑποχωρεῖ ὁ Βλάμης
 πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ταυτοχρόνως προχωρεῖ ὁ γαμβρὸς πρὸς τὴν
 νύμφην καὶ τῆς προσφέρει τὸ χέρι του εἰς ἀσπασμόν καὶ ξανά
 γυρίζει ὀπίσω, ἐνῶ ἡ νύμφη παραμένει εἰς τὴν θέσιν της,
 δια νὰ ἐξέλθῃ μετ' ὀλίγον κρατουμένη ἀπὸ τὰ μπρότσα (βραχιό-
 νας) ἀπὸ τοὺς γονεῖς της ἢ τ' ἀδελφία της, ἐνῶ αἱ γυναῖκες
 ρίχνουν ρυζι καὶ κουφέτα, δια νὰ ριζώσῃ ὁ γάμος.

Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἡ νύμφη λαμβά-
 νει μέτωπον πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ προσκυνᾷ τρεῖς φορές, ἐνῶ

τά ὄργανα καί τὰ κορίτσια καί αἱ γυναῖκες τραγουδοῦν συγκινητικά τὸ τραγούδι τοῦ ἀποχωρισμοῦ:

"Ἀφίνω γειά μανούλα μου
ῶρα καλή, καλή κοπέλα μου,
ἀφίνω γειά πατέρα μου
ἢ ῶρα ἢ καλή κοπέλα μου.

*Ἀφίνω γειά ἀδελφίκα μου
ῶρα καλή ἀδελφούλα μας,
ἀφίνω γειά μπαμπάδες μου
ῶρα καλή ἀνιφούλα μας.

*Ἀφίνω γειά ξαδέλφια μου
ῶρα καλή ξαδελφούλα μας,
ἀφίνω γειά γειτόνοι μου
ῶρα καλή γειτονοπούλα μας.

*Ἀφίνω γειά στό σπίτι μου
ῶρα καλή, καλή νοικοκυρούλα μου.

Ὅταν ἡ νύμφη συνέβαινε νά φεύγη σέ ξένο χωριό τήν ῶρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐξέφραζε καί τὸ παρόνός της μέ τὸ ἐξῆς ὄστιχο, τὸ ὁποῖον φυσικά δέν ἐτραγουδοῦσε ἡ ἰδέα, ἀλλά τ'ἄλλα κορίτσια μέ τήν συνοδείαν τῶν ὀργάνων:

"Μάνα μου τί σοῦ ἔκανα
καί μέ διώχνεις τόσο μακριά ;
καί ἡ ἀπάντησις τῆς μάνας εἶναι:
"Ἄϊντε κόρη μου νά πάμε,
γιατί νύχτωσε καί προπάμε."

Εἶναι πραγματικά πολύ συγκινητική ἡ στιγμή αὕτη τοῦ ἀποχωρισμοῦ καί κάθε εὐαίσθητη καρδιά ξεσπᾷ σέ δάκρυα, πού χύνονται σάν μαργαριτάρια ἰδίως στό πρόσωπο τὸ μητρικό καί τοῦ πῶς ἀσυγκίνητου πατέρα πού ραγίζει

καὶ αὐτοῦ ἡ καρδίᾳ.

Ἐθρόως πέφτουν τὰ πενήταδραχμα καὶ τὰ εἰκοσάδραχμα ἀκόμη καὶ τὰ ἑκατοντάδραχμα εἰς τὰ βράχια ἀπὸ τὴν μεγάλη συγκίνησι, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔτσι ἀπαιτεῖ ἡ ἔρα τούτη.-

Ἔτσι ἡ νύμφη κρατουμένη πάντα ἀπὸ τ' ἀδέλφια τῆς ὀδευεὶ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν νέαν οἰκίαν καὶ τὴν νέαν ζωὴν μὲ πίστιν καὶ θάρρος. Μὲ τὴν ἰδίαν σειρὰν ποῦ ἦλθε ὁ γάμος παίρνει τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν τέλει-σιν τοῦ μυστηρίου.

Ἡ νύμφη, καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατόπιν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, δὲν συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ, ἀλλὰ ὅσο τῶν ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν τῆς.-

Καὶ τοῦτο ἐγένετο παλαιότερον, μάλιστα δὲ μέχρι τὸ 1960. Ἐκτοτε δὲ, μετὰ τὴν στέφιν δὲν χωρίζεται πιά ἀπὸ τὸν γαμβρὸν. Ἡ μέχρι τὸ 1960 χωριστὴ μετάβασις τῆς νύμφης εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἐγένετο, διὰ νὰ ἀκολουθοῦν τὸν γάμον οἱ συγγενεῖς αὐτῆς μὲ περισσοτέραν ὑπερηφάνειαν καὶ τιμὴν, ὅτι δῆθεν κρατοῦν τὴν νύμφην ἀκόμη καὶ τὴν καμαρώνουσι, διότι ὅπως θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, μόλις τὴν πάρῃ ὁ γαμβρὸς κοντὰ του, αὐτοὶ θὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὸν γάμον, διὰ νὰ κληθοῦν ἐκ νέου.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅταν φθάσῃ ὁ γάμος, βγαίνει ἡ πεθερὰ τῆς νύμφης καὶ μητέρα τοῦ γαμβροῦ μὲ ἓνα τσουκάλι κρασί στὸ χέρι καὶ μὲ δύο στρογγυλὰ τρυπητὰ κουλούρια, τὰ ὅποια περνᾷ εἰς τοὺς βραχίονας τῆς νύμφης καὶ τὴν ἀσπάζεται καὶ, ἐνῶ ἡ νύμφη προχωρεῖ πρὸς τὴν εἴσοδον, ἡ πεθερὰ ὑποχωρεῖ ἔμπροσθεν αὐτῆς χύνοντας τὸ κρασί μέχρι νὰ εἰσεέλθουν. Ταύτοχρόνως δὲ, ἄλλαι γυναῖκες ρίχνουν ρύζι καὶ τὰ βράχια παίζουν τὸ τραγούδι:

" Έβγα κυρά και πεθερά
για νά δεχθῆς τὴν κέρδινα
που περπατάει λεβέντινα (καμαρωτά)
ρίξε σάρι και κριθάρι
νά προκόψῃ τὸ ζευγάρι.
ρίξε ρύζι νά ριζώσῃ
μέσ' τὴν πόρτα τοῦ γαμβροῦ".

Ἐνα ἄλλο δόστιχο λέγει: (εἶναι παλαιότερο)

" Για δέστε την πῶς περπατεῖ
σὸν ἄγγελος μέ τὸ σπαθί στο χέρι ".

Μετά τὴν εἴσοδον τῆς νύμφης εἰσέρχονται οἱ συμπε-
θέροι, συγγενεῖς τῆς νύμφης, τοὺς ὁποίους κερνοῦν οὔζο
και γλυκὸ. Ἐν συνεχείᾳ τοὺς διώχνουν γιουχαίζοντές του:
" πάρτε τὰ γελάδια και φύγετε", δηλ. τώρα πού σᾶς πήραμε
τὴν νύμφη δέν σᾶς χρειαζόμεθα.

Οἱ συμπεθέροι φεύγοντας λέγουν τὸ κατωτέρω τραγου-
δι εἰς τοὺς ἄλλους συμπεθέρους:

" Ἐμεῖς τώρα, βρέ συμπεθέροι μου
ἔμεῖς τώρα θά φύγουμε (δὲς)
και τὸ πουλί τ' ἀφίνομε.-

Νά μή μᾶς τὸ μαλώσετε
και μᾶς τὸ βολαντώσετε (περιφρονήσετε)
" Ὅσο νά μάθ' τὰ χούτια σας
τὰ χούτια και τὰ γούστα σας".

Και οἱ ἄλλοι συμπεθέροι ἀπαντοῦν:

" Ἐμεῖς δέν τῶχομε ψιά μάλημα
μηδὲ γιά περιφρόνημα.
Μόν' τῶχομε γιά νοικοκυρά
νά τοῦ παραδώσουμε τὰ κλειδιά".

Οὕτω ἡ μὲν νύμφη καὶ ὁ γαμβρός στεφανωμένοι καὶ ζευ-
γαρωμένοι εὐρίσκονται εἰς τὸ σπέτι καὶ ὁ γάμος συνεχίζεται
καὶ τὸ "πελεκοῦδι καίγεται", καθὼς λέγουν οἱ χωρικοί.

Μετὰ παρέλευσιν 2-3 ὥρῶν, παλαιότερον, πέντε ἕως ἕξι
ἄτομα μαζί με ὄργανα μετέβαινον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης,
ὅπου ἦσαν ὅλοι οἱ συμπεθέροι καὶ τοὺς ἔπαιρναν πάλιν με-
τιμὰς εἰς τὸν γάμον, ἀλλ' εἰς μειωμένον ἀριθμὸν (μόνον τοὺς
στενοὺς συγγενεῖς), ἐνῶ σήμερον τοὺς φέρουν ἄνευ ὀργάνων
καὶ με μίαν ἀπλὴν εἰδοποίησιν. Ὅταν οὗτοι φθάσουν, τοὺς
τοποθετοῦν εἰς ξεχωριστὴν θέσιν. Εἰς ἑτέραν καὶ τιμητικω-
τέραν θέσιν τοποθετεῖται ὁ νουνός με τοὺς παρανουνούς. Εἰς
ἄλλην οἱ Βλαμσδες καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ γάμου.-

Ὁ γάμος συνεχίζεται, τὸ γλέντι εἶναι ἀνατάκαστο,
ἐνῶ διορίζεται εἰς διευθυντικὴ καὶ ρυθμιστικὴ τοῦ χοροῦ, διὰ
τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἀπετέλει καὶ ἀποτελεῖ ἀύ-
στηρὸν καὶ κύριον στοιχεῖον τοῦ γάμου, ἐνός τοιούτου μεγάλου
γάμου.

Κατὰ τὴν 11ην ἢ 12ην νυκτερινὴν ὥραν παρέχεται τὸ
δεῖπνον (τρίτο τραπέζι) κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, κατὰ τὸν ὁ-
ποῖον προενεφέρθη, με τὴν διαφορὰν, ὅτι τώρα προσφέρονται
ἐψημένα τὰ σφάγια, κατὰ σειράν, τοῦ νουνοῦ, τοῦ συμπεθέρου
(πατρὸς τῆς νύμφης), τοῦ Βλάμη καὶ τέλος τοῦ γαμβροῦ καὶ
λαμβάνουν χώραν προπόσεις. Ὅρῳζόνται τρεῖς ὑπηρεταί, οἱ
ὁποῖοι κατὰ σειράν προτεραιότητος προσφέρουν ὁ πρῶτος τὸ
κρέας τοῦ νουνοῦ τεμαχισμένον ἐπὶ τραπεζῶν-σημειωτέον ὅτι
ταῦτα εἶναι καθαρὰ καὶ ἐστρωμμένα δι' εἰδικῶν λαδοχάρτων-
ὁ δεῦτερος τὴν κουλούρα, ὁ τρίτος κρατεῖ τὴν "πλόσκα" τοῦ
κρασιοῦ (δαμιζάνα) καὶ κερνᾷ καὶ ἕνας τέταρτος ὑπηρετῆς

προσφέρει ἀπὸ ἓν τεμάχιον μικρὸν ἐκ τῆς πίττας τοῦ νουνοῦ.

Κατὰ τὴν διανομὴν εὐχονται, μὲ τὴν σειρὰν: "καλῶς σὰς ἠῦρεν ὁ νουνοῦς". Πρῶτος ἐγείρεται ὁ ἱερεὺς, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ γίνεται ἡ ἀρχὴ τῆς διανομῆς, καὶ προπίνων ἀναφωνεῖ: "Ἐτοῦτο¹⁰ κῶκκίνο κρασί τὸ πίνουμε εἰς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν τοῦ Νουνοῦ, καὶ τοῦ ζήσουν τ'ἀναδεχπούδια, καὶ μὲ λάδι-διό-τι βαπτίζει καὶ τὸ πρῶτο παιδί- καὶ στῶν παιδιῶν του τὴν χαρὰν, καὶ στὰ σπῆτια ὅλων μας".

Ἀπὸ ὅλους δίδεται ἡ ἀπάντησις: "καλῶς ἔρισεν ὁ νουνοῦς. νὰ τοῦ ζήσουν ...". Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τῆς "πρεβέντες" δηλ. τὰ κρέατα, τὰ φωμιά καὶ τὰ κρασιά τῶν ἄλλων.-

Οὕτω μετὰ τὸ φαγοπότι αὐτῶ, τὰς εὐχὰς, τὰς ἀντευχὰς καὶ τὰς προπύσεις, λέγεται καὶ τὸ κατωτέρω τραφεύδι:

" Ἀπῶφε ἡ μάνα τοῦ γαμβροῦ
κι ἡ πεθερὰ τῆς νύφης
μὲ τοὺς ἀέριδες ἐμάλωνε,
μὲ τὸν βοριᾶ μολάνει.

Πᾶψε βοριᾶ μ'τὰ κύματα,
πᾶψε καὶ τὴ φουρτούνα.
Νὰ ἰδῶ τὸν γάμο πόρχεται,
νὰ ἰδῶ τοὺς συμπεθέρους.
Ν'ὁ ἥλιος εἶναι ὁ γαμπρός
καὶ τὸ φεγγάρι ἡ νύφη,
κι αὐτὰ τᾶστέρια τὰ λαμπρὰ
εἶναι οἱ συμπεθέροι "

Καὶ ὁ γάμος συνεχίζεται μέχρι πρῶτος τῆς δευτέρας. Κατὰ τὰ ἡμερήματα βάζουν τοὺς νεονύμφους εἰς τὸν χορὸν συνοδευομέ- νους ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτῶν, τοὺς νουνοῦς καὶ τοὺς βλαμῆδες. Τοῦτο συμβαίνει πολὺ ἄργα τὸ πρῶτ', ὥστε νὰ εὐρίσκωνται ὅλοι ἐν ἀναμονῇ νὰ ἴδουν τὰ νιόγαμπρα χορεύοντα καὶ νὰ δια- τηρῆται καὶ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ νὰ μὴ διαλυεταὶ ὁ γάμος.

Πρώτος χορεύει ὁ νουνός καὶ ἡ νουνά ἢ εἰς μόνον ἢ εἰς δι-
πλὸν κύκλον, ἀναλόγως τοῦ χάρου. Ὁ νουνός κρατεῖται ἀπὸ
τὸν γαμβρὸν καὶ ἡ νουνά ἀπὸ τὴν νύμφην. Ἀκολουθοῦν χορεύ-
οντες οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ, κατόπιν οἱ γονεῖς τῆς νύμφης
καὶ τέλος οἱ βλαμῶδες. Ἐν συνεχείᾳ χορεύουν τὰ νιδγαμπρα
μόνα των, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὅλοι τὰ καμαρύνουν καὶ ρίχνουν
βροχηδὸν χρήματα εἰς τὰ ὄργανα.

Κατὰ τὰ πλαιότερα χρόνια, ὅτε θὶ νεόνυμφοι κατεῖχον-
το ὑπὸ μεγαλυτέρας αἰδοῦς (ἐντροπῆς) τοὺς ἔπαιρναν τὰ μαν-
τήλια ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τοὺς ἠνάγκασον νὰ πιδνῶνται ἀπὸ
τὰ χέρια τὴν ἕραν τοῦ χοροῦ, διὰ νὰ λάβουν περισσύτερον
θάρρος.

Κατὰ τὴν ἕραν τοῦ χοροῦ ἐπικρατεῖ ἡ τάξις καὶ τηρεῖ-
ται ἀπαρεγκλίτως νὰ χορεύουν ὅλοι μόνον ἀπὸ δύο χορούς,
ἦτοι ἕναν τσάμικον καὶ ἕναν ἄλλον συρτὸν (σιγανδόν), πρὸς
ἐξυπηρέτησιν ὅλου τοῦ γάμου. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν μόνον
οἱ νεόνυμφοι, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ χορεύουν ἕκαστος πε-
ρισσοτέρους τοῦ ἑνὸς χοροῦς.-

Ἐὰν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ τῶν νεονύμφων δὲν εἶχον
χορέφει μέχρι τότε, δίδοι δὲν τοὺς εἶχε δοθῆ σειρὰ, λόγῳ
τοῦ πλήθους τῶν χορευτῶν, πρὶν ἀπὸ τοὺς νεονύμφους, ἐχθό-
ρευον μετὰ τοὺς νεονύμφους κρατούμενοι ὑπ' αὐτῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ γάμος συνεχίζεται μέχρι τὴν
θην π.μ. ἕραν τῆς δευτέρας, ὅποτε ἐτοιμάζεται τὸ λεγό-
μενο "μικρὸ τραπέζι", ἦτοι ἕνα εἶδος κολατσιοῦ.

Μετὰ ταῦτα καὶ περὶ ἕραν 10ην π.μ. ὁ γάμος ὀλοκληρὸς
ἐξεέρχεται εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωριοῦ, ἢ ὅποια παλαιότε-
ρον ἦτο ἕνα ἀλώνι-σασόμενον καὶ σήμερον κατὰ τὴν ἐγκα-
τάλειψιν τοῦ σκοποῦ του- εἰς τὸ ὅποϊον ἀλώνιζαν τὰ σιτά-
ρια καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ τὸν γενικὸν χορὸν, ἐνῶ σήμερον

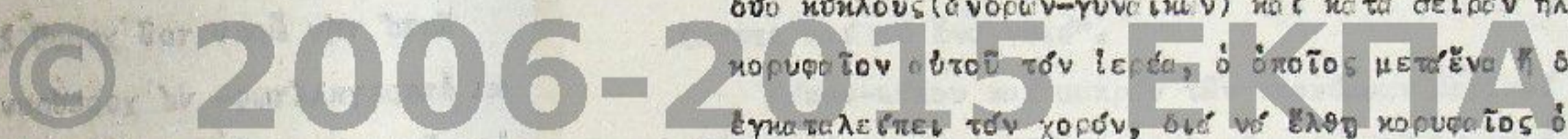
ὑπάρχει πλατεῖα. Πρὶν ἢ ἀναχωρήσουν, ἡ νύμφη μετὰ τοῦ γαμβροῦ παλαιότερον ἐξέρχοντο εἰς ἓν σημεῖον ἐκτὸς τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ, ἔνθα ἴσταντο ὄρθιοι. Ἐκεῖ ἐπερνοῦσαν ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γάμου καὶ τοὺς ἐχαιρετοῦσαν, ἐνῶ ἡ νύμφη ἠσπάζετο τὴν χεῖρα τοῦ καθενὸς καὶ ἐλάμβανε ὡς κέρσισμα κέρματα διάφορα. Τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ ἡ ταλαιπωρία αὐτῆ τῶν νεονύμφων νῦν ἴστανται ὄρθιοι νῦν χαιρετοῦν καὶ νῦν κερνῶνται διατηρήθη μέχρι τὸ 1945. Ἐκτοτε κατηργήθη καὶ ὁ χαιρετισμὸς γίνεται μετὰ τὸν γενικὸν χορὸν καὶ κατὰ τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου.-

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωριοῦ λαμβάνει χώραν ὁ γενικὸς χορὸς. Ὁ διευθυντὴς τοῦ χοροῦ ρυθμίζει τὸν χορὸν εἰς δύο κύκλους (ἀνδρῶν-γυναικῶν) καὶ κατὰ σειρὰν ἡλικίας, με κορυφαῖον αὐτοῦ τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος μετ' ἑνὸς ἢ δύο κύκλων ἐγκαταλείπει τὸν χορὸν, διὰ νῦν ἔλθῃ κορυφαῖος ὁ νουνός με τὴν νουνά, ἐν συνεχείᾳ οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης κ.ο.κ.

Τὰ τραγούδια τοῦ γενικοῦ χοροῦ ἦσαν καὶ εἶναι πολλά. Τὰ κυριώτερα εἶναι: " Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίτσαθος" τὸ ὁποῖον δὲν παραθέτομεν ἐδῶ, διότι τὸ θεωροῦμεν πασίγνωστον, καὶ εἰς ἄλλος οἰσοδήποτε σιγαλὸς συρτὸς ἀπὸ τὴν παλαιὴν καὶ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν.

Ἐδῶ συνεχίζεται ὁ χορὸς μέχρι τὴν 4ην μ.μ. ὥραν, διὰ νῦν χορεύουν ὅλοι ἀπὸ δύο χορούς. Ἐρροποχὴ ἐδίδετο μεγάλη παλαιότερον, ἵστε νῦν συγχρονίζονται ὅλοι εἰς τὰ βήματα ἐκαστοῦ χοροῦ, ἐνῶ σήμερον ὑπάρχει ἐλαστικότης.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὸν γενικὸν χορὸν σθασσῆμος ὁ γάμος μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης πρὸς παραλαβὴν τῆς προικῆς (ρουχιανοῦ). Ταύτην φορτῶνται γυναῖκες συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ, ἐνῶ ὁ συμπέθερος πατὴρ τῆς νύμφης δίδει ἓνα μικρὸν χρηματικὸν ποσὸν (κέρματα) ὡς δῶρον, ἀναλό-

γως τοῦ φορτίου, εἰς ἐκάστην γυναῖκα.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἀναμένουν πολλὰς ἄλλαι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ραντίζουν τὴν προῖκα μὲ ρύζι δίδοντες εὐχὰς "νὰ ριζώσουν". Μόλις τὰ φορτία μὲ τὴν προῖκα ξεφορτωθοῦν, τ'ἀνοίγουν καὶ περιεργάζονται τὴν προῖκα καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὴν νύμφην ποῦ θὰ ἔχη ὀλίγην προῖκα. Τὰ σχόλια βεβαίως δέν γίνονται φανερά, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε δέν λείπουν: "Ἄχ, αὐτὴ ἡ καῦμένη δέν ἔχει σπουδαῖα πράγματα". "Ἄλλὰ ἡ κόρη τοῦ Τσελιγγα εἶχεν ἀμέτρητα".

Βεβαίως κουραστήκαμε, ἀλλὰ, νὰ καὶ φθάσαμε εἰς τὸ τέλος τοῦ κυρίου γάμου, ὅποτε ἀκολουθεῖ ἡ διάλυσις τῶν προσκεκλημένων μὲ ἀποχειρητισμὸν καὶ εὐχὰς: "Ἡμεῖς ζήσετε, νὰ ριζώσετε καὶ μὲ ἓνα γυιὸ".

Κάπου-κάπου καὶ μακρὰν τῶν νεονύμφων μερικοὶ καλαμπουρτζήδες, ἀλλὰ λαοφιλοσοφοί, ἀκούονται νὰ λέγουν: "Ὡς φάνε φημί νὰ ζήσουν". Ἐδῶ ἀντικατοπτρίζεται ἡ λαϊκὴ σοφία περὶ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ποῦ ἀναμένει τοὺς νεονύμφους εἰς τὸν στίβον τῆς ζωῆς.

Ὁ Γάμος εἰς τὸ σπῖτι τῆς νύμφης

Ἐπεφυλάξαμε ἰδιαίτερον κεφάλαιον διὰ τὸν γάμον τῆς νύμφης χάριν περισσοτέρας ἐμφάσεως καὶ, κατὰ τὰς πληροφορίες τῶν πληροφοριοδοτῶν, νὰ τηρηθῆ μὲ ἐξαιρετικὴ σειρά καὶ ν'ἀποδοθῆ ἰδιαιτέρα θέσις καὶ τιμὴ καὶ εἰς τὴν νύμφην.

Ταυτοχρόνως μὲ τὸν γάμον τοῦ γαμβροῦ οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης ἐτοιμάζουν τὸν ἰδικὸν των γάμον. Τὴν Παρασκευὴν ἑνωμένους περίπου 15-20 ἐτῶν, πλησιέστερος συγγενῆς τῆς νύμφης, λαμβάνει τὴν κατάσταση μὲ τὰ ὀνόματα τῶν προσριζομένων διὰ τὸ κάλεσμα συγγενῶν καὶ ἀνάλογα τεμάχια τῆς κου-

λούρας, τὴν ὁποῖαν ἔστειλεν ὁ γαμβρὸς διὰ τοῦ ἑλάμῃ, καὶ μεταβαίνει εἰς καθὲ μίαν οἰκίαν, ἔνθα δίδει ἓν τεμάχιον κουλούρας εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν, λέγοντας: "Ἔϊστε καλεσμένοι ἀπὸ τῆς νύμφης, δίδοντας ἄκομη καὶ τὴν ἐξηγήσιν, ὅτι εἶναι καλεστός". Οἱ λαμβάνοντες τὸ τεμάχιον τῆς κουλούρας τοῦ εὐχονται: "σὴ χάρι σου".

Τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου οἱ καλεσμένοι φέρουν τὰ "κανισκία" τους, σφάγιον καὶ ψεμί εἰς ποσότητα ἀνάλογον μὲ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, πού θὰ μεταβοῦν εἰς τὸν γάμον καὶ ἀνάλογα μὲ τὰ τραπέζια, πού θὰ δοθοῦν εἰς τὴν νύμφην, διότι ταῦτα ἐδῶ εἶναι ὀλιγώτερα. Καὶ ἐδῶ ἐκκολουθεῖ ἡ ἰδίᾳ διαδικασία παραλαβῆς τῶν "κανισκίων", ὡς καὶ εἰς τὸν γαμβρὸν, καὶ ῥίχνονται πυροβολισμοί, εἰς ἔνδειξιν ἐνθουσιασμοῦ τοῦ γάμου τῆς νύμφης. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας συγκεντρύνονται ὅλοι οἱ καλεσμένοι καὶ ἀρχίζει τὸ γλέντι μὲ χοροὺς καὶ τραγουδία καὶ μὲ ὄργανα σήμερον, ἐνῶ παλαιότερον ἔτραγουδοῦσαν μόνον μὲ τὸ στόμα καὶ ἐχθρευον. Τὰ ὄργανα τῆς νύμφης, ὅταν αὕτη φεύγῃ, ἢ φεύγουν ἢ συγχωνεύονται μὲ τὰ τοῦ γαμβροῦ.-

Τὴν 10ην ἕως 11ην νυκτερινὴν καὶ ὀλίγον ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸ τραπέζι τοῦ γαμβροῦ - διὰ νὰ παρευρίσκηται καὶ ὁ ἱερεὺς νὰ εὐλογήσῃ καὶ κατὰ τὴν νύμφην μεταβῆ εἰς τὸ τραπέζι τοῦ γαμβροῦ - στρώνεται τὸ τραπέζι.

Γίνεται τὸ φαγοπότι καὶ ἐδῶ καὶ τραγουδοῦν διάφορα τραγουδία τραπεζιοῦ καὶ δημοτικῶ καὶ συνεχίζεται ὁ χορὸς μέχρι πρωῆας, διὰ νὰ διαλυθοῦν ἐπ'ὀλίγας ὥρας, ὡς καὶ εἰς τὸν γαμβρὸν, πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ νὰ ἐπανασυγκεντρωθοῦν περὶ τὴν 9ην π.μ. πρὸς συνέχειαν τοῦ γάμου.

Τὴν 12ην μεσημβρινὴν στρώνεται τὸ δεύτερο τραπέζι καὶ κατόπιν ἀρχίζει ὁ στολισμὸς τῆς νύμφης, ἐνῶ τὰ ὄργανα παίζουσι τὰ τραγούδια τοῦ στολισμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ τοῦ γαμβροῦ μὲ μικρὰς παραλλαγὰς καὶ προσαρμογὰς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς νύμφης:

" Εὐχὴ σου με μανούλα μου
τώρα στὸ στολισμὸ μου κλπ.

χτένια ἀπὸ τὸ Γιάννενα
καρφίτσες ἀπὸ τὴν Πύλη κλπ.

Μὲ τὴν εὐχὴ μας κόρη μου
καὶ σὺρε στὸ καλὸ σου".

Ταυτόχρονως ἀκολουθεῖ ἡ ἴδια διαδικασία στολισμοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὸν γαμβρόν.

Ἡ ἐνδυμασία τῆς νύμφης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ γαμβροῦ, ἦτο ἓνα ἄλλο φουστάνι (συνήθως βελουδένιο), μίση πλάκα (ζακέτα ἐξ ὑφασματος), μίση φλακίτα μάλλινη, τὴν ὅποιαν ἐφόρει ἐξωτερικῶς, μαντήλι "πολίτικο", στήν κεφαλή μὲ κεντημένη θαντέλλα, κρότσες μάλλινες ἄσπρες κεντητές εἰς τὸν ἀστράγαλον καὶ τὸ ἐπίνω μέρος τῆς κνήμης καὶ τσαρούχια μὲ φούντα. Κυρίως ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐφόρει ἔμπρὸς εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ "ζιζόνιο" (φερεντζέ). Αὕτη ἦτο ἡ στολὴ τῆς νύμφης μέχρι τὸ 1920, ὅποτε κατηργήθη τὸ "ζιζόνιο", τὰ κούκινα τσαρούχια καὶ τὸ κούκινο φασάκι, τὸ ὁποῖον ἐφόρει εἰς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὸ κεντητὸ μαντήλι. Τώρα φορεῖ ὅλα τ' ἄλλα καὶ εἰς τοὺς πόδας κρότσες νύθλον ἁπλῶ ὑποδήματα (ἐνίοτε καὶ μὲ παπούτσια). Ἐχει δὲ ἀφαιρεθῆ μεταγενέστερον ἀκόμη καὶ ἡ φλοκίτα. Εἰς δὲ τὴν κεφαλὴν τείνει ἤδη ν' ἀφαιρεθῆ καὶ τὸ κεντητὸ μαντήλι καὶ προστίθεται ἕνα πέπλος ἐν εἰδέεστε-

φάνου.

Ούτω στολισμένη ή νύμφη κάθεται εις μίαν γωνίαν τής οικίας της πλακισμένη με τάς πιά νέας γυναίκας καί νεανίδας, έν δυναμονή έλευσεως του γαμβρού καί μās είναι γνωστή ή περαιτέρω διαδικασία έκ τών προηγουμένων.

Τό Έπιστροφή

Έάν ό συμπέθερος (πατήρ τής νύμφης) έχη προετοιμασίαν, τήν δευτέραν τό βράδυ γίνονται τά άεγόμενα "Έπιστροφή". Άφοϋ κοιμηθοϋν μερικās ύρας οί όργανοπαίκτηι μεταβαίνουν εις τήν οικίαν τής νύμφης προσκεκλημένοι διά τά έπιστροφή. Ό συμπέθερος καλεϊ τους συγγενείς του έκ νέου καί περιωρισμένον άριθμόν συγγενών άπό τήν πλευράν του γαμβρού. Έκεϊ συνεχίζεται τό γλέντι μέχρι τήν Τρίτη τό πρωϊ. Παρέχεται καί τραπέζι κατά τήν 11-12 του μεσονυκτίου.-

Έάν όμως δέν είναι προετοιμασμένος ό συμπέθερος, τό έπιστροφή άναβάλλονται διά τήν έπομένην Κυριακήν.

Ό σκοπός τούτων είναι ή έπιστροφή τών νεονύμφων καί εις τήν πατρικήν οικίαν τής νύμφης διά να γλεντήσουν μίαν βραδυάν.-

Τήν Τετάρτη τό πρωϊ

(Τό νερσ τής νύμφης)

Τήν Τετάρτη τό πρωϊ ή νύμφη συνοδευομένη άπό ένν άγοράκι, με έννα μαστροπώ εις τό χέρι τραβάει για τή βρύση. Έκεϊ άφίνει όλίγα κέρματα, τά όποια τήν παλαιάν έποχήν ήσαν άσημένια, διά ν' άσημωθῆ (να προκόψη) καί διά να γνωρισθῆ με τή βρύση, ή όποια δέν είναι ή ίδια με εκείνη που ήξερε.-

Γεμίζει τὸν μαστραπᾶ καὶ ἐπιστρέφει. Τότε οἱ πλησιέ-
στεροι συγγενεῖς εὐρῶσκονται συγκεντρωμένοι εἰς τὴν οἰ-
κίαν τῶν νεονύμφων διὰ νὰ κερσθοῦν ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς νύμ-
φης. Εἰς ἀνταπόδοσιν κερνοῦν τὴν νύμφην μὲ κέρματα. Πρῶ-
τα κερνᾷ μὲ τὸ δροσερὸ νερὸ τῆς βρύσης τὸν πεθερὸ καὶ
τὴν πεθερὰ καὶ ἔν συνεχείᾳ τοὺς ἄλλους. Καὶ μὲς λεπτο-
μέρεια: Διὰ νὰ εἶναι τὸ νερὸ αὐτὸ καθαρὸ, μέχρι τὴν ἡ-
μέρα ἐκεῖνη ἡ νύμφη δέν ἐκοιμᾷτο μὲ τὸν γαμβρὸν παλαιό-
τερον, ἐνῶ σήμερον δέν συμβαίνει τοῦτο, ὅν καὶ τὸ ἔθι-
μον τηρεῖται ἀκόμη.

Οὕτω τελειώνει ἡ μεγάλη αὐτὴ χαρὰ, μὲ τὸ τρελλὸ
ξερῶνισμα, μὲ τὸ ἀγνὸ κῆθ καὶ ἔθιμα, μὲ τὶς περισσεις
χῆρες καὶ τὶς ζωντανὰς ἐκδηλώσεις καὶ οἱ νεόνυμφοι εἰσ-
έρχονται πιασμένοι χέρι-χέρι εἰς τὸν μεγάλον στῖβον
διὰ τὸν ὀσπολον ἀγῶνα τῆς ζωῆς.
